

jevrejski PREGLED

Godina XXV • Broj 5 • Beograd • oktobar/novembar 2016. • TIŠRI/HEŠVAN – 5777.

EVROPSKI DAN JEVREJSKE KULTURE

**VAŽNO OBAVEŠTENJE SJOS ČLANSTVU •
Anketa**
Strana 3

**IZ SOCIJALNE SLUŽBE •
Klems konferens poziva u Banju Vrujicu**
Strana 10-11

**BELEŠKA •
S onu stranu linije razdvajanja**
Strana 12-13

**REAGOVANJE •
Nedić i patrioti**
Strana 14-15

Ladino nema ko da govori

Jezik Sefarda odavno je nestao sa ulica i trgova i postao predmet izučavanja na jezičkim akademijama

Kao i prethodnih desetak godina, Jevrejska opština Novi Sad obeležila je 4. septembra Evropski dan jevrejske kulture. Ove godine, tema te manifestacije je bila *Jezici Jevreja* i naš program je bio tome posvećen.

U Novosadskoj sinagogi sakupila se publika u lepom broju. Prisutne je pozdravila **Edita Jankov**, jedna od nosilaca ove manifestacije, i upoznala ih sa programom. Usledio je pozdrav predsednika **JO Gorana Levija**.

Prvi deo programa bilo je predavanje **dr Ivane Vučina Simović**, docenta za španski jezik Univerziteta u Kragujevcu. Ona se bavi izučavanjem jezika Sefarda. Tema njenog predavanja "Jezičko nasleđe Sefarda na Balkanu u XXI veku" održano je uz projekciju na video bimu. Jevreji Španije bili su proterani 1492. g. a najveći deo njih je otišao brodovima na Orijent, uglavnom na teritoriju Otomanskog carstva. Termin *Sefard*, u srednjem veku, podrazumevao je teritoriju Španije. U novije vreme, termin je dobio šire značenje i označava sve Jevreje čiji su preci živeli na Iberijskom poluostrvu. Ladino se često spominje kao pisani književni

PAŽLJIVI SLUŠOČI – predavanje u sinagogi

KOKTEL – druženje u Svečanoj Sali

OTIMAJU OD ZABORAVA SEFARDSKU PESMU – "Šira u'tfila"

jezik Jevreja iz Španije. Danas govornici tako zovu jevrejsko-španski jezik. On se govori i na području Severne Afrike. Ladino nije standardizovan jezik. Osnovu tog jezika čini srednjovekovni španski, ali ima nadgradnju romanskog varijeteta. Zanimljivo je proučavati šta se dešava sa jezikom kada dođe na novo područje. Na Balkanu su na ladino uticali srpski, cincarski, grčki, italijanski. Jezik opstaje od izgona iz Španije, sve do kraja XIX veka, pa i do kraja II svetskog rata, kada se preuzima jezik sredine. Preovladava mišljenje da je ladino jezik stare mahale, dok moderno doba zahteva drugi jezik. Političko uređenje Ottomanskog carstva pogodovalo je

održavanju jezika i identiteta Sefarda. Novo doba je donelo i nove stavove, pa i jezik.

U Beogradu je izvršena brza zamena jezika, dok je taj proces bio sporiji u Sarajevu i Bitolju. Mladi više ne govore ladino pa postoji niz aktivnosti da se on sačuva u budućnosti, kao što su festivali, susreti, prikupljanje romansi. Međugeneracijsko prenošenje jezika više ne postoji. U budućnosti mu predstoji akademski domen. Moderni hebrejski jezik svedoči da je revitalizacija jezika moguća.

Usledio je koncert ansambla *Šira u'tfila* iz Beograda, čiji se članovi bave istraživanjem, aranžiranjem i izvođenjem sefardske muzike Balkana, Mediterana i Bliskog Istoka. Članovi ansambla su **Stefan Sablić**, koji je svirao na udu, ali i pevao uz **Ivanu Mundžu**, ostali članovi ovog sastava su **Filip Krumes** – violin, **Srđan Đorđević** – kontrabas i **Sinan Aćifović** – klarinet. Oni su izvodili sefardske pesme na ladinu, ali neke stihove i na grčkom i turском. Pokazali su visok stepen profesionalnosti i predanosti ovoj vrsti muzike. Publika je odušev-

JEZIČKO NASLEĐE SEFARDA BALKANA – dr Ivana Vučina Simović

ljeno pratila izvođenje i nagradila muzičare burnim aplauzom.

Program ne bi bio celovit bez uvida i u druge jezike Jevreja, a to je omogućila izložba – postavljena u holu Sinagoge – koja prikazuje, pored hebrejskog i aramejskog, judeo-arapski, jidiš, ladino, kao i one manje poznate jezike kojima su se Jevreji služili kroz vekove.

Izložbu je posredstvom Evropske asocijacije za očuvanje

i predstavljanje jevrejske kulturne baštine, osnovane 2005. g. pod pokroviteljstvom Saveta Evrope, ustupila Nacionalna biblioteka Izraela, čija je misija dvojaka: da služi i kao biblioteka države Izrael, ali i svih Jevreja širom sveta.

Veče je završeno druženjem i razgovorom na malom koktelu u Svečanoj Sali Jevrejske opštine.

Ljiljana Lepuša i
Edita Jankov

VAŽNO OBAVEŠTENJE SJOS ČLANSTVU

Anketa

Poštovani članovi zajednice,

Obaveštavamo vas da će od 1. oktobra, 2016. SJO Srbije i sve jevrejske opštine u Srbiji početi realizaciju projekta socio-demografske ankete. U prošlom broju "Jevrejskog pregleda" načelno ste obavešteni o njegovom cilju, potrebi i važnosti za našu zajednicu. Upitnici koje ste tom prilikom dobili u prilogu „Jevrejskog pregleda“ služili su samo da vas bliže upoznaju sa pitanjima koja će vam postaviti od opština imenovani anketari, da bi ih, uz vašu pomoć, popunili na licu mesta.

Koordinator ankete koju provodi vaša matična opština kontaktiraće vas da biste se dogovorili kada anketar može da vas poseti. Najlepše vas molimo da se odazovete pozivu i izađete u susret vašim matičnim opštinama, odnosno njihovim anketarima, kako bismo uspešno i u predviđenom roku završili projekt.

OKRUGLI STO U KANJIŽI

Piše: Saša Ristić • Snimci: Jugoslav Rakita

Kako stići do pomirenja – razumevanja

Konferencija u organizaciji Jevrejske opštine Zemun nije imala pretenzije da jednom za svagda ispravi "krive Drine" i stavi tačku na bolna nerazumevanja koja vladaju ovim prostorima, ali ostaje nada organizatora da je bar malo doprinela da se neke stvari postave na „svoje mesto“

Pod ovim naslovom u Galeriji "Dobo Tihamer" u Kanjiži održana je konferencija čiji su učesnici pokušali da, ako ne baš odgovore ono bar, naglas promisle o neuvhvatljivom problemu mrzilačke ostrašćenosti, koji, čas snažno čas prituljeno, ali uporno, srpskom društvu ne da snažnije udahne i zakorači u budućnost. Koprcajući se i stenući pod balastom prošlih vremena i njihovih vrednosti, ono na po nas veoma bolan način svedoči o svežini one misli Karla Marks-a da "tradicija svih mrtvih generacija kao mora pritska mozak živih". U postavljanju "dijagnoze" učesnici su bili saglasni, ali to je tek prvi korak. Lečenje je drugi par cipela. Pa, da li je onda taj skup dobromernih učesnika bio besmisленo gubljenje vremena i rasipanje energije, samo još jedan od bezbrojnih jalovih pokušaja rešavanja nerešivog – nek prosudi čitalac.

Na konferenciju, koju je organizovala Jevrejska opština Zemun sa Obrazovno kulturnom ustanova CNESA, uz podršku Fondacije za otvoreno društvo Srbija i Josefa Žambokija iz Izraela, bili su pozvani predstavnici nacionalnih saveta Mađara, Roma, Nemaca, Hr-

vata i Jevreja, istoričarka dr Olga Manojlović Pintar, istoričar iz Segedina dr Lajoš Foro, arhitekta Aleksandar Nećak, urednik lista Most iz Izraela Milan Fogel i istoričar dr Marjan Toš iz Slovenije. Na njoj se nisu pojavili predstavnici nacionalnih saveta Nemaca i Hrvata, kao ni dr Marjan Toš, čije je pisano izlaganje podeljeno svim učesnicima.

Na otvaranju konferencije prisutnima se obratio potpredsednik Pokrajinske vlade i resorni sekretar za obrazovanje, propise, upravu, nacionalne manjine – nacionalne zajednice Mihalj Njilaš. U svom obraćanju posebno je istakao da do pomirenja može da se stigne samo ako stvaramo i čuvamo prostor u kojem se uvažava iskustvo drugih. To je svakako tačno, međutim osnovni preduslov svakog pomirenja je sagledavanje istine, a ona uvek izgleda drugačije upravo kada se "uvažava iskustvo drugih". Tako, na primer, postoji nekoliko istina o Blajburgu, četnicima, ustašama, partizanima, Jevrejima, Albancima, Mađarima, folksdojerima, komunistima... I sve su u "očima posmatrača" čiji su pogledi često zamagljeni interesima, ne-

retko ličnim, gotovo uvek sukobljenim sa ostalim na velikom tržištu balkanskih istina.

Bilo kako bilo, jedno je sigurno – istine i "istine" pokreću na akciju. Kako to izgleda podsetio je Nenad Fogel, predsednik JO Zemun:

– U celom regionu bivše Jugoslavije danas je na delu relativizacija: ustaštva, mađarskog fašizma, belogardejskog pokreta u Sloveniji, srpskog kolaboracionizma i delovanja folksdojčera u okupiranoj Jugoslaviji... Formiraju se brojna udruženja/udruge, u nameri da se izbriše pravi karakter tih pokreta i ideologija. Danas pratimo delovanje udruge „Počasni Blajburški vod“ čiji je otvoreni simpatizer, ako ne i biviši član, aktuelni ministar kulture u vlasti Republike Hrvatske istoričar Zlatko Hasanbegović. U Mađarskoj stranka premijera Viktora Orbana Fides, namerava da na centralnom trgu u Budimpešti postavi spomenik kojim se, kako kažu istoričari, falsificuje istorija, odnosno potpuno umanjuje odgovornost Mađarske za Holocaust. Već je pre nekoliko godina otkrivena bista Mikloša Hortija čoveka koji je najodgovorniji

za širenje antisemitizma u Mađarskoj i punu kolaboraciju sa Hitlerovom Nemačkom. Članovi udruženja „Podunavskih Švaba“ od 2001. godine redovno obilaze mesta u kojima su pre Drugog svetskog rata živele njihove potroditice. Ponegde, kao u malom Sremskom mestu Banoštoru, uspeli su da dobiju dozvolu da postave spomen ploču koja podsjeća namernike da je u njemu od 1764. do 1943. godine živilo i nemačko stanovništvo „koje je zajedno sa ostalima doprinelo ekonomskom i kulturnom napretku sela“. O njihovom delovanju za vreme Drugog svetskog rata ni reči. Predsednik sela za vreme okupacije i predsednik Kulturbunda Peter Bajvinkler bio je streljan bez suđenja 1943. zbog „osvetničkog ponašanja prema meštanima Banoštora“. Danas se i za njega kao ratnog zločinca zahteva rehabilitacija. Sudovi u Srbiji na veliko rehabilituju ratne zločince, a da se pri tome ne rukovode istorijskim činjenicama, već isključivo svedočenjima njihovih istomišljenika, u kojima prednjače istoričari tipa Bojana Dimitrijevića i ostalih revizionista. Deklarativno se sve vlasti na području bivše Jugoslavije zalažu za antifašizam. Međutim sve čine kako bi satanizovali NOB, odnosno partizanski pokret. Ako danas na komemoraciji u Blajburgu, gde su zločinci bez suđenja masovno streljani, prisustvuju zvaničnici države Hrvatske, onda je jasno da će samo uz pomoć sa strane biti naterani da se ograde od ustaške države i njene ideologije. Bivši predsednik Hrvatske Stjepan Mesić dao je važno poređenje: "Treba reći istinu da nijedan poginuli u Jasenovcu nije kriv ni za jednog na Blajburgu, ali su mnogi na Blajburgu krivi za mnoge u Jasenovcu" – istakao je Fogel.

I ko sada tu, kako i sa kim da se miri i šta je sa istinom u ovom zamešteljstvu?

– **Do pomirenja ne možemo stići nikako** – ustvrdio je Aleksandar Nećak, bivši predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije. On je zatim obrazložio taj svoj stav. – **Do razumevanja bismo mogli stići** ako bi nam svima, zajednički imenitelji, bile etičke vrednosti savremene civilizacije, a ne ideologije, koje se stvaraju za postizanje političke moći određene grupe i koje u osnovi imaju za cilj profit i uništenje društva kakvo postoji i stvaranje recimo Novog svetskog poretku, ili Izgradnja besklasnog društva, Prinudna promena sistema radi stvaranja bolje budućnosti itd. Sama pomisao o pomirenju je nerealna. Pomiriti se sa kim? Ili sa čim? Pomiriti se sa zločinom za civilizovanog čoveka nije moguće. Pomiriti se sa zločincima u ime žrtava, na to niko, ama baš niko, nema prava. Pomiriti se sa potomcima onih koji su činili zločine je nelogično, jer ja, kao i mnogi drugi, za počinjene zločine ne krivim potomke, kao što ne krivim ni sve pripadnike naroda kojima su zločinci pripadali. Krivica je individualna.

Na konferenciji se moglo čuti i to da smo posle Drugog svetskog rata učili istoriju pisani za potrebe

navodnog očuvanja dobrih nacionalnih odnosa, bratstva i jedinstva i da je ta istorija sakrila istinu o međunarodnim odnosima koji su vladali pred Drugi svetski rat, o zločinima i zločincima i broju žrtava. Gde je tu odgovornost istoričara?

– **Danas smo uobičajili da kažemo kako ima onih koji negiraju zločin, a to jeisto što i lažno svedočenje u cilju prikrivanja zločina ili izvršioca, što se uvek u pravu kvalifikovalo kao zločin** – rekao je Milan Fogel. – **Za ovo krivično delo javni tužilac je dužan da goni počinitelja po službenoj dužnosti**, međutim to je veoma redak slučaj. Sa poslednjim podacima koje posedujem to je svega 15 posto evidentno zabeleženih krivičnih dela lažnog svedočenja, a od ukupno osuđenih trećina je dobila uslovnu kaznu. Međutim, nijedan istoričar, koji svojim svedočenjem bitno utiče na sudsku odluku, iznošenjem neistinitih podataka, nije nikad osuđen. Kako je to moguće, bar kada su u pitanju istoričari? Veoma jednostavno, oni se brane da njihovo svedočenje može biti ocenjeno kao tendenciozno, ali ne netačno. Jer svako ima prava

na svoje mišljenje, pa i istoričari, bazirano na činjenicama koje su oni izdvojili, kojima će potkrepliti svoje tvrdnje, a to nije krivično delo.

Nešto o tome kako se trasira put ka pomirenju i razumevanju u Evropi čija je istorija, takođe, prepuna mržnje i sukoba mogli smo čuti u zanimljivom izlaganju **dr Olge Manojlović Pintar**, istoričarke iz Beograda:

- Pre dve i po godine na komemorativnoj sednici koja je održana u nemačkom Bundestagu povodom dana sećanja na žrtve nacional socijalizma, po prvi put gost je bio jedan ruski pisac Danijel Aleksandrovič Granin, čiji je govor ostavio veliki utisak na sve učesnike komemoracije, ali i na čitavu javnost jer je taj njegov govor prenoslo nekoliko nemačkih televizija. Granin je u svojoj knjizi ovekovečio 900 dana blokade Lenjingrada tokom koje je stradalo preko milion ljudi. Na osnovu razgovora sa preživelima, pre svega na osnovu dnevnika građana Lenjingrada, on je stvorio to kapitalno delo o blokadi grada, svedočanstvo o užasima sa kojima su se nosili građani tokom opsade, o gladi, o smrzavanju, bombardovanju, ali i epizode o kanibalizmu među izglađnelim građanima. Preovlađujuće emocije u Bundestagu toga dana izrazio je nemački predsednik, koji je re-

kao da slušajući Granina oseća duboku tugu i sramotu. Granin je govorio o ratu i zločinima ali je upravo na taj način gradio novi odnos između Nemačke i Rusije, između država među kojima je tokom XX veka postojao najsnažniji antagonizam, najveći broj žrtava su podnele upravo te države i slobodno možemo reći među čijim je građanima postojala najsnažnija mržnja. Niko toga dana nije pokušao da empatiju između ta dva naroda gradi na izjednačavanju istorijskih iskustava da upoređuje sećanje vojnika Vermahta i Crvene armije, da izjednačava stradanje onih koji su od hladnoće i bombi stradavali u Sovjetskom Savezu, na Balkanu, bilo gde u Evropi, zatvoreni u obruču ili koncentracionim logorima, sa iskuštvom onih koji su živote izgubili držeći taj obruč, čuvajući te logore ili dovodeći ljude u njih. Nije bilo podsećanje toga dana na smrzavanje nemačkih vojnika kod Stalingrada niti na težak život nemačkih civila po ulasku vojnika antifašističke koalicije u njihove razrušene gradove. Tragična iskustva pripadnika poražene osovine niko nije negirao nego je etika odgovornosti isticala nemogućnost takvih poređenja. Među mладима koji su tog dana bili prisutni u Bundestagu bilo je Rusa, Belorusa, Ukrajinaca, Poljaka, Francuza,

Izraelaca i Nemaca. Kroz čitav niz zajedničkih projekata oni su gradili i grade nove mostove koji povezuju nove generacije i, kako reče jedan od govornika toga dana, radili na „kovajući zajedničkog pamćenja“. U vremenu u kojem živimo pitanje sećanja osnov je identiteta i poistovećivanja sa zajednicom kojoj pojediniac pripada. Zajedničko pamćenje dele i oni koji ne poseduju lična iskustva na neki događaj, ali i oni koji poseduju svest o zajedničkom iskustvu traume. Upravo se na tome snaže veze i izgrađuje ideal zajedništva. Kolektivno pamćenje nije prost zbir pojedinačnih sećanja, ono je naprotiv jedan snažan okvir koji je vrlo često korektiv ličnog sećanja. Pamćenje grupe često poništava lično sećanje, a svi dobro znamo da ništa nije tako varljivo kao lično sećanje. Danas postoji evropski narativ o tome šta se dogodilo tokom Drugog svetskog rata, koji ima jasnou funkciju u snaženju etičkih principa koji podrazumevaju da više nikada niko u Evropi ne sme biti prezren, isključen, ponižen, zaplašen. To je sažeо jedan od govornika koji je rekao da se danas u Nemačkoj i Evropi netolerancija ne toleriše - rekla je Manojlović Pintar.

Konferencija je trajala oko dva sata da bi bila završena bez zajedničkog saopštenja. Učesnike su, osim već pomenutog Mihalja Njiljaša, pozdravili i poželeti im uspešan rad predsednik Skupštine Opštine Kanjiža **Miloš Kravić**, izvršna direktorka Fondacije za otvoreno društvo Srbija **Jadranka Jelinčić** i domaćin OKU CNESA **Karolj Šarnjai**. Sva izlaganja učesnika će tokom oktobra biti objavljena u posebnoj publikaciji.

Istog dana poslepodne, oni i ne samo oni, mogli su da pogledaju izložbu „Nestali u Holokaustu Zemun, svaka slika priča priču“ koju je Jevrejska opština Zemun od septembra prošle godine postavila u 17. gradova širom Srbije i regiona.

“POLITIKA”

Otvoren Jevrejski centar „Habad Srbija”

Rabin Jošua Kaminecki:
“Dobili smo veliki poklon od Boga, ovo prelepo i veliko zdanje i nadam se da će biti puno ljudi i aktivnosti u godinama koje dolaze

Jevrejski centar „Habad Srbija”, prvi centar organizacije Habad Lubavici u Srbiji, otvoren je u Ulici kneza Miloša 61. Pod ovim krovom nalazi se i prvo ritualno kupatilo – mikve, kao i košer kuhinja, u kojoj će se služiti jevrejska hrana. Ovo je ujedno i edukativni centar za decu i odrasle, čiji je cilj čuvanje i negovanje jevrejske tradicije i kulture. Vrpu su svečano presekli rabin Jošua Kaminecki, ambasador Kanade u Srbiji Filip Pinington i Vladimir Božović, savetnik premijera Aleksandra Vučića.

Pozdravljujući mnogobrojne zvanice u dvorištu, među kojima su bili predstavnici vlade, Jevrejske opštine Beograd i druge ličnosti iz javnog života zemlje, ambasadora Izraela u Srbiji Aloha Fišer-Kam istakla je da Izrael i Srbiju povezuju iste vrednosti, interesi, ali i zabrinutost i nada, te da i jedni i drugi traže načine da za svoje građane obezbede bolji život, uslove i obrazovanje.

– I mi i vi pokušavamo da živimo u miru sa susedima – kazala je ambasadora, podsećajući da je ova godina bila turbulentna za Bliski istok i da je Izrael pogodila serija terorističkih napada, a premijer Srbije Aleksandar Vučić bio jedan od prvih koji je osudio te akte.

Prema njenim rečima, ovaj kulturni centar je veoma važan za Jevreje koji putuju, a žele da se

odmore na svoj način i da osete atmosferu i način života kao u svojoj zemlji. Ambasadora je istakla i da je njen zadatak da osnaže jevrejski život u Srbiji.

Podsećajući na Holokaust, koji su Jevreji preživeli za vreme Drugog svetskog rata, ona je rekla da se Zakon o restituciji, koji postoji u Srbiji, izuzetno ceni u Izraelu.

Domaćin prijema rabin Jošua Kaminecki podsetio je na verovanje iz Tore da osoba šest godina radi na zemlji, dok se sedme godi-

ne i ljudi i zemlja odmaraju, živeći te godine od rezultata pređašnjeg rada.

– Kao što je u Tori, tako je i sa nama. Posle šest godina koje smo mukotrпno radili u Srbiji, na početku sedme godine dobili smo veliki poklon od Boga, ovo prelepo i veliko zdanje i nadam se da će ova zgrada biti puna ljudi i aktivnosti u godinama koje dolaze – rekao je Kaminecki.

On je gostima čestitao i predstojeću jevrejsku Novu godinu.

Autor: Aleksandar Kurteš

JEVREJSKA GROBLJA U OPŠTINI APATIN

Zaparloženo blago

Gotovo je nemoguće, bez naslednika koji bi o njima brinuli, održavati objekte, i groblja populacije istrebljene u Holokaustu,

Ponekad, kada treba da piše izveštaj, izveštač (amater) sačeka neko vreme (nedelju, dve, tri) „da se utisci slegnu“ pa onda počne da sastavlja pisanije. Tada, sa ozbiljnim teškoćama, počinju prisećanja, obično sumnjičvog kvaliteta, pa čitalac, zapravo, dobije izveštačeve utiske, a ne tačan sled događaja.

Kada Izveštač (amater) počne da piše taj svoj izveštaj odmah, pada u zamku da tačno opiše događaje, ali mu ne podje za rukom da sagleda kompletnije i kompleksnije odnose o kojima je diskutovao sa domaćinima, svojim sagovornicima.

Tako bejaše sa našom poseptom nekim jevrejskim grobljima u Opštini Apatin. Na ljubazni poziv zamenice predsednika Opština Apatin **Dubravke Korać**, posetili

KAKO JOJ UDAHNUTI ŽIVOT? – sinagoga u centru Apatina

smo, 2. avgusta 2016. Opštinu, sinagogu u Apatinu, Novo i Staro jevrejsko groblje u toj varoši i Jevrejsko groblje u Kupusini.

Susret sa njom započeo je u njenoj kancelariji gde smo, vaš izveštač i **Olga Andraši**, istoričarka, razgovarali o stanju jevrejskih groblja, mogućnostima Saveza jevrejskih opština Srbije za njihovo održavanje kao i stremljenjima apatinske opštine da očuva kulturnu

na dobra svih zajednica i građana, bez obzira na njihovu nacionalnu ili konfesionalnu pripadnost. Rečeno nam je da Apatin ima dugu istoriju, da je bio veliko mesto i važan imigracioni centar, kada je, u vreme **Marije Terezije**, kolonizirana Vojvodina. U preplitanju naroda, običaja, mentaliteta u toj i kolonizaciji nakon Drugog svetskog rata, nastali su odnosi koje opština Apatin želi da unapredi i da svakom spomeniku ili manifestaciji da pigodan značaj.

Potom smo primljeni kod predsednika opštine **Radivoja Sekulića**. On nam je, u nekoliko reči, prikazao deo strategije razvoja opštine Apatin koji bi se sastojao u tome da se vrati život određenim objektima i da započne njihovo korišćenje kao kulturnih prostora, čime bi se proširila kulturna ponuda Apatina, a sa time i turistički potencijali, čija bi onda eksploracija mogla da postane značajna privredna delatnost.

Onda nam je pokazana Sinagoga. To je građevina u blizini

KADA BI JE RENOVIRALI MOGLA BI NEČEMU DA POSLUŽI – unutrašnjost Apatinske sinagoge

centra varoši, monumentalna za tamošnje prilike, ali prilično načeta zubom vremena. Sastoji se od nekoliko prostorija od kojih je, dakako, najviši i najveći molitveni deo. U njemu se, ispod bima, nalazi i mikve. Nažalost, cela zgrada je neodržavana. Malter sa spoljnih zidova je prilično okrunjen, dok je unutrašnjost ispraznjena, ali se na zidovima još zadržala stara farba, što se naročito odnosi na tavanicu, na kojo je vidljiv dekalog.

Sve u svemu, postojeće stanje se zadržava, zahvaljujući porodici **Rank** koja, u granicama svojih moći, vodi računa, ako ne o drugom, a onda barem o tome da prostor bude zaključan, zatvoren i nepristupačan nepoželjnim posetiocima. Sa druge strane, ako bude sredstava i saradnje, mogla bi se ostvariti ideja da on postane kamerina muzička dvorana.

Sledeća poseta bilo je Novo jevrejsko groblje. Ono je na periferiji Apatina, ograđeno visokom ogradom i dobro održavano. Na njemu se ističe se mauzolej porodice **Abraham** koji je, nažalost, u derutnom stanju, a predstavlja je, prema onome što se da videti, impozantnu i solidnu građevinu.

Neka vašem izveštaču bude dozvoljeno da zaključi da je, zapravo, nemoguće održavati objekte, pa i groblja za populaciju istrebljenu u Holokaustu, bez naslednika koji bi o njima brinuli.

Staro jevrejsko groblje se načini u ataru. Nepristupačno je zbog toga što je u potpunosti zaraslo u šiprag i visoko rastinje tako da se rubni grobovi jedva vide. Dalji prodor u unutrašnjost i pokušaj fotografisanja i utvrđivanja stanja je bio nemoguć, pa je dogovoren da se sledeća poseta obavi kada vremenski uslovi budu povoljniji, odnosno u periodu kada vegetacija počne da vene.

Sledeća destinacija bilo je Jevrejsko groblje u Kupusini. Predsednik mesne zajednice **Atila Hodovanyi** nas je vrlo srdačno

TRAVA GA PROGUTALA – Jevrejsko groblje u Kupusini

primio i dao određene identifikacione podatke za Jevrejsko groblje, a zatim je uredio da se obezbedi prilaz grobovima, koji su, kao i na Starom jevrejskom groblju u Apatinu, skriveni u čestaru. Ipak, pošlo nam je za rukom da, uz pomoć saradnika gospodina Hodovanyija napravimo nekoliko fotografija i steknemo utisak o veličini groblja i veličini populacije koja ga je koristila.

Fotografije će poslužiti kao ilustracija, a neka ostane zapamćeno da i na ovom, a i na svim ostalim grobljima, dolazimo do značajnih istorijskih, socioloških i demografi-

skih podataka, koji odslikavaju jedno vreme ili čitavo razdoblje; da ne govorimo o ređanju i promenama stilova kroz vreme, što daje i arhitektonsko-umetničku notu očuvanju i proučavanju ovih objekata.

U razgovorima koje smo vodili u opštini Apatin, zaključili smo da kultura i kulturni aspekti mogu obuhvatiti i ovu problematiku, kao i da očuvanju i revitalizaciji treba dati poseban značaj što ćemo uvek podržati, a i pomoći u okviru svojih skromnih mugućnosti.

Feđa Fišl

BEZ NASLEDNIKA DA O GROBU BRINU – hoće li uskoro i ovaj trag nestati?

IZ SOCIJALNE SLUŽBE JAVLJAJU

Klems konferens poziva u Banju Vrujicu

PROGRAM SOCIJALIZACIJE KLEMS KONFERENSA

Boravak članova zajednice koji su preživeli Holokaust u banji Vrujci

od 27.10. do 03.11.

Kao i prošle godine, u okviru programa Klems Konferensa za pomoć članovima preživelima Holokaust, Savez jevrejskih opština Srbije organizuje sedmodnevni boravak u Banji Vrujci od 27. oktobra 2016. do 3. novembra.

Troškove boravka snosi donator Klems Konferens. U slučaju većeg broja prijavljenih, učesnici će plaćati participaciju za boravak u Banji. Visina participacije će biti određena nakon dobijanja liste prijavljenih iz svih jevrejskih opština.

Cena za pun pansion iznosi 2080 dinara.

Za korišćenje jednokrevetne sobe doplata iznosi 500 dinara dnevno i plaća je sam korisnik.

Prevoz će biti organizovan sa polascima iz Novog Sada i Beograda.

Troškove prevoza plaćaju korisnici, a visina troškova zavisi od broja prijavljenih.

Nakon utvrđivanja konačnog broja putnika obavestićemo vas o visini troškova prevoza.

Članovi zajednice koji ne spadaju u kategoriju preživelih Holokaust, mogu, takođe, da se prijave za boravak u Banji, s tim što sami snose troškove boravka i puta.

Prijavljanje se vrši u matičnim jevrejskim opštinama.

Molimo zadužene u JO da spiskove prijavljenih članova pošalju Savezu najkasnije do 10. oktobra 2016. godine.

Claims Conference

The Conference on Jewish Material Claims Against Germany

Social services for Nazi victims have been supported by a grant from the Conference on Jewish Material Claims Against Germany and Looted Assets Class of the Swiss Banks Settlement Emergency Assistance Program.

OBAVEŠTENJE

Klems Konferens je odobrio novi SW 16 grant za jednokratnu pomoć za hitne intervencije za 2016. godinu. Članovi koji su **preživeli Holokaust** mogu da apliciraju za pomoć iz ovog granta koja se odnosi na:

- plaćanje računa za komunalije da bi se izbegla isključenja struje, grejanja ili slično (**samo nagon-milana dugovanja** da bi se izbegla isključenja, ne mesečni računi)
- Hitne medicinske usluge koje nisu pokrivene državnim zdravstvenim osiguranjem
- Medicinska pomagala (kolica, med. kreveta, slušnih aparata itd.)

- Troškove hitnih iseljenja ili preseljenja
 - Zimska obuća i odeća
 - Troškovi grejanja (ogrevno drvo, ugalj...)
 - Hitna pomoć za nabavku hrane
 - Nabavka ili popravka kućnih električnih uređaja
- Kao i prethodnih godina uz zahtev za jednokratnu pomoć, koji je obrađen u matičnoj opštini, neophodno je dostaviti račune za troškove za koje se traži pomoć, kao i dokaze o prihodima i rashodima domaćinstva podnosioca zahteva.
- Sve dodatne informacije o uslovima pomoći zainteresovani članovi koji su preživeli Holokaust mogu dobiti od socijalnih radnika u svojim opštinama ili u socijalnoj službi Saveza JO Srbije.

O SVEMU PO MALO

Piše: Aleksandar Lebl

Čini dobro, ne kaj se

Među sećanjima na mnobrojne članove moje uže i šire porodice žrtve Holokausta hteo bih da kao jedinstven primer spasenja pomenem mog brata od tetke **Eriha Feldmana**. Kao i svi beogradski punoletni muškarci Jevreji morao je doći na Tašmajdan kad je Gestapo tražio da mu se izruci **Guta Almozlini**, koji je dan pre toga pokušao da zapali jedan nemacki vojni motocikl.

Rasporedili su nas (i ja sam bio tamo) po profesijama i posle dugog uzaludnog čekanja na Gutu iz svake grupe izdvojili svakog petog ili desetog i pod srpskom stražom odveli u obližnju Vatrogasnu komandu. Odatile su ih iza ponoći odvezli u Jajince i streljali, o čemu je izvestila okupaciona štampa.

Jedini koji nije ubijen bio je Erih, koji je bio u grupi pravnika. On je po diplomiranju bio postavljen za sudiju, kako se pričalo najmlađeg u Jugoslaviji. Iz zgrade ga je izveo jedan od stražara, koga je Erih na suđenju (ne znam za šta) proglašio nevinim. To je bila strogo čuvana tajna, jer da se saznalo stradalo bi i taj čovek.

Erih je 1941.godine neko vreme radio kao pravnik u Predstavništvu jevrejske zajednice u Beogradu, koju je formirao Gestapo, pošto su prethodno zatvorene sve jevrejske ustanove i organizacije. Odatile je s lažnim dokumentom zajedno sa **Feliksom (Srećkom) Herclom**, mužem najstarije od svojih

pet sestara, bio je jedini sin, pobegao u Split, gde sam ga viđao kad sam oktobra 1941. i ja pobegao. Srećko je umro u Splitu, a Erih se prebacio na sever Italije i tu bio do kraja rata. Posle rata je završio prava i u Italiji. Živeo je u Veroni i radio kao advokat kod američkih vojnih ustanova. Umro je 1974. godine, kremiran je i urna je položena u porodičnu grobnicu na aškenaskom groblju u Beogradu.

Kad sam jednom bio kod njega pričao mi je o drugovanju s **Kočom (Konstantinom) Popovićem** (španski borac, narodni heroj i svojevremeno državni sekretar za inostrane poslove SFRJ – p.r.), s kojim se družio od mladosti. Obojica su isla u isto odeljenje III muške realne gimnazije u Beogradu (kao i ja nekoliko godina kasnije). Erih je znao šta je Koča bio za vreme i posle rata. Rekao mi je da ga pozdravim, što sam u prvoj prilici uradio.

Koča se interesovao kako su za vreme rata prošli Erih i porodica. Rekao sam mu da su majka i četiri sestre su ubijene, jedna sa tri mala sina. Najmlađa Olga je puštena sa Sajmišta jer je bila udata za Srbina, ratnog zrobљenika. Muž joj je kasnije odveden u Jasenovac, a ona s troje dece u Aušvic. Da dodam da je na Sajmište sa Feldmanovima otišla i **Franci**, folksdojčerka, koja je praktično decenijama vodila njihovo domaćinstvo i nikako nije htela da se odvaja od njih. Tek kad je puštena najmlađa kćer **Olga Antić** izašla je s njom i kad se Olgin muž vratio iz zarobljeništva negovala njihovu crkvu.

Popović ga je pozdravio, što sam preneo.

BELEŠKA

Piše: Nenad Fogel

S onu stranu linije razdvajanja

Nikako nisam mogao da na Google mapi pronađem najkraći put od Beograda do Prizrena, uvek me je upućivala na Skoplje pa onda iz Makedonije na Kosovo. Da li je to Googl izbrisao deo naše zemlje?

Moj prvi boravak na Kosovu bio je iniciran pozivom predsednika Jevrejske zajednice Kosova **Votima Demirija** da sa izložbom „Nestali u Holokaustu – Zemun“ gostujem u Prizrenu. Sa zadovoljstvom sam prihvatio poziv u nadi da će na taj način uspostaviti još bližu saradnju između naše dve jevrejske zajednice. Ko zna, mislio sam, možda se na ovaj način mogu relaksirati odnosi i na „državnom“ nivou.

Kada sam planirao put za Prizren (kolima), dobio sam na desetinu saveta, što od ljudi od kojih sam ih tražio, što od dušebrižnika koji su mi savetovali da nikako ne idem. Prognozirali su mi da će na Kosovu doživeti teške neprijatnosti i, ko zna, možda i „glavu izgubim“. Pitao sam se kako će doživeti „teške neprijatnosti“ ako putujem po svojoj zemlji, zemlji Srbiji.

Nisam se uplašio, ali nikačko nisam mogao da na Google mapi pronađem najkraći put od Beograda do Prizrena. Uvek me je upućivala na Skoplje pa iz Makedonije na Kosovo. Pitao sam se da li je to Googl izbrisao deo naše zemlje ili stvarno ne postoji put kojim se ide na Kosovo. Spas je došao od „Mischlin route

planner“. Oni su mi dali prave koordinate. Pravo od Niša, ka Kuršumlijii, pa na Merdare i posle, „neka ti je Bog u pomoći“, preko Prištine i eto me u Prizrenu. Šalu na stranu, svi su mi savetovali da ne idem vikendom zbog gužvi na graničnom prelazu ili, kako mi to zovemo, „liniji razdvajanja“ između Srbije i njene pokrajine Kosova i Metohije!

Dok nismo bili „razdvojeni“, kao neko ko je poreklom iz Vojvodine (još jedna pokrajina), nisam imao baš mnogo interesovanja da idem na Kosovo. Neka mi oproste oni koji Kosovo nazivaju kolevkom Srbije. **Dimitrije Tucović** je o tome najbolje svedočio, samo što nema ko da ga ponovo iščitava.

U „znak zahvalnosti“ skloniče njegovu bistu sa najgore raskrsnice u Beogradu. Pa onda ti sine Dimitrije piši šta si video na Kosovu kada je u njega ušla slavna srpska vojska. Sram te

bilo! Na mestu tvoje biste sada će biti jedan lep vodoskok u kojem bi se možda mogla oprati i tvoja „prljava“ uloga u opisivanju načina na koji je hrabra srpska vojska oslobodila srpsku nejač posle pet vekova ropstva pod Turcima, odnosno Osmanlijama.

Vratiću se na početak i razlog zbog kojeg sam putovao u Prizren kod svog prijatelja Demirija. Želeo sam da na neki način pokažem i izložbom sa kojom sam do tada gostovao u 14 gradova širom regiona (Hrvatska, Crna Gora, Bosna) i, naravno, Srbije, da se i pored velikih zločina koji su se dogodili mom narodu za vreme Drugog svetskog rata (kako god okreneš moj narod su i Srbi i Jevreji) mogu naći načini da se prošlost ostavi za sobom i da svi zajedno „odemo“ u Evropu.

Ona će nam ionako izbrisati i granice i administrativna razdvajanja. Narod, verujem, želi

da živi u miru i da u ovom dobu „milostivog kapitalizma“ (**Marks** se sada sigurno prevrće u grobu) osigura bar deo onog blagostanja koje je imao u „tamnom“ periodu socijalizma, pod Titovom „čizmom“. Zato verujem da bi trebalo da Albanci i mi hladne glave, trezveno, sagledamo razloge zbog kojih smo se razdvojili krajem devedesetih godina prošlog veka. Gde bi moja sreća bila da je moj ministar inostranih poslova **Ivica Dačić** zajedno sa svojim kosovskim kolegom **Enverom Hodžom** otvorio izložbu o stradanju Jevreja iz Zemuna i to u Prizrenском hamamu. Avaj, moj ministar je bio zauzet. A bila je dobra prilika da se pomogne jevrejskoj

zajednici na Kosovu da brže i lakše dođe do svoje komunalne imovine, pa dakako i da malobrojne jevrejske porodice, koje su ostale na Kosovu, dobiju nazad ono što im je bivša država oduzela. Tu se javlja problem koji može lako da bude rešen, pod uslovom da ima dobro volje.

Posle povlačenja 1999. godine sa Kosova Jevreji (pojedinci) su sobom odneli i arhivsku građu koja se odnosi na vlasnička prava kako Jevreja tako i nekadašnjih jevrejskih opština na Kosovu. Ta građa bi morala da bude pohranjena u Jevrejski istorijski muzej u Beogradu i da se onda izdaju validni dokumenti koji bi mogli

dovesti do pravedne restitucije imovine oduzete, kako jevrejskoj zajednici tako i Jevrejima koji su živeli ili žive na području Kosova. Nadam se da će se Izvršni odbor Saveza jevrejskih opština Srbije pozabaviti ovom problematikom.

Po povratku iz Srbije (Prizrena) čekao sam na nepostojećoj granici tri sata da mi udare pečat u pasoš kako bi mogao da uđem u Srbiju!!!

I još nešto:

Narod je svuda isti. Dobar. Tako da mi nije falila ni dlaka sa glave, a nisam ni sumnjaо da hoće.

(*Autor je predsednik Jevrejske opštine Zemun*)

O SVEMU PO MALO

Devedeset godina Beogradske sinagoge

Pre devedeset godina, u letu 1926. godine, osvećena je aškenaska sinagoga u Beogradu, danas jedina preostala u gradu. U Beogradu su sefardi uvek bili većina Jevreja i imali su svoje sinagoge, koje su nekad koristili i aškenazi. Kasnije su aškenazi bogosluženje obavljali u unajmljenim zgradama. Poslednja takva zgrada pre izgradnje hrama u Kosmajskoj ulici 19, bila je u toj ulici oko broja 40.

Još pre I svetskog rata pomicalo se na gradnju sinagoge i prikupljena su neka sredstva, ali su u ratu i posle njega obezvređena. Posle rata broj članova aškenaske opštine više se nego udvostručio, na oko 1300 i izgradnja sinagoge postala je još aktuelnija.

Opština grada Beograda je za tu svrhu poklonila plac u Kosmajskoj 19. Raspisan je konkurs za plan zgrade sinagoge, sa stanovima za rabina i drugim potrebnim prostorijama, ali se pokazalo da opština nema dovoljno para. Tada je na scenu stupio Herman Flajšer. Bio je obućar (zato je zvan Šuster Flajšer). Imao je kuću i radionicu, tada dalje od centra, ali u to vreme na traženoj lokaciji, u Kneza Miloša 85. On i žena mu Hana već su bili postariji i nisu imali dece. Odlučili su da imanje po klone svojoj verskoj opštini i da ga ona proda, a novac koristi za gradnju sinagoge. Uslov je bio da doživotno dobiju stan u zgradama koja će se podići.

Kako ni novac dobijen od te prodaje nije bio dovoljan i posle toga su sakupljani prilozi, možda uzeti zajmovi itd. Slušao sam da je plan radio Milan, sin dugogodišnjeg aškenaskog rabina Ignjata Šлага, ali da ga je potpisao neko drugi, jer Milan još nije bio diplomirao. U temelj zgrade uzidana je povelja koju su potpisali kralj Aleksandar i kraljica Marija. Četvorica bogatih članova opštine (sećam se samo Gece Kona), pored priloga, platili su raskošne vitraže na pročelju sinagoge, uništene za vreme II svetskog rata, kada je bila bordel za nemačke oficire. U toj zgradi i maloj dvojničnoj zgradi stanovali su rabin Šlang i drugo osoblje sinagoge (sem pred kraj 30-tih godina novodošli mladi rabin iz Poljske Henrik Kaufman, koji je stanovaо u Ninčićevoj višespratnici prekoputa Mažestika, blizu sinagoge kako za Šabat i praznike ne bi morao dugo pešačiti). Tu smo, zajedno ženski i muški đaci beogradskih škola, išli nedeljom na veronauku, tada obavezan predmet za osnovne i srednje škole.

REAGOVANJE

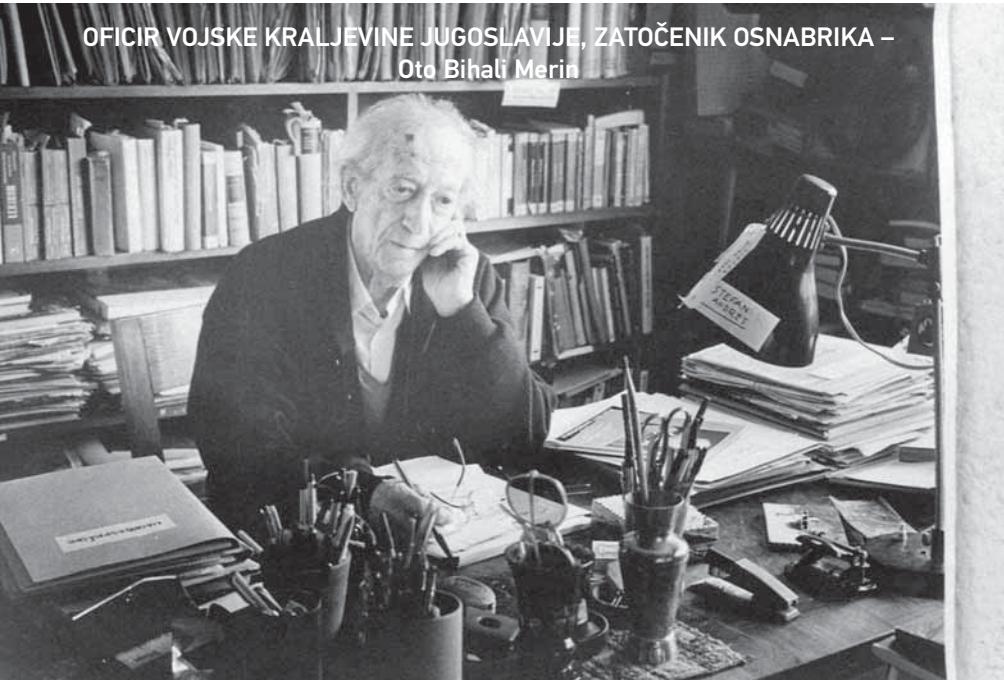
Predlog za postupak prema Jevrejima, ratnim vojnim zarobljenicima u logoru u Osnabriku

Već duže vreme, u mnogim domaćim listovima, objavljaju se istupanja pojedinaca i organizacija povodom pokušaja rehabilitacije **Milana Nedića**, uz navođenje brojnih detalja i pominjanje jevrejskih stradanja u vreme Holokausta.

Ovoga puta treba istaći stav jevrejske zajednice u Srbiji da „okupatorske vlasti na čelu sa Nedićem nisu bile izvršioci pokolja nad Jevrejima, ali su pomagale okupatoru u privođenju Jevreja koji su potom ubijani“.

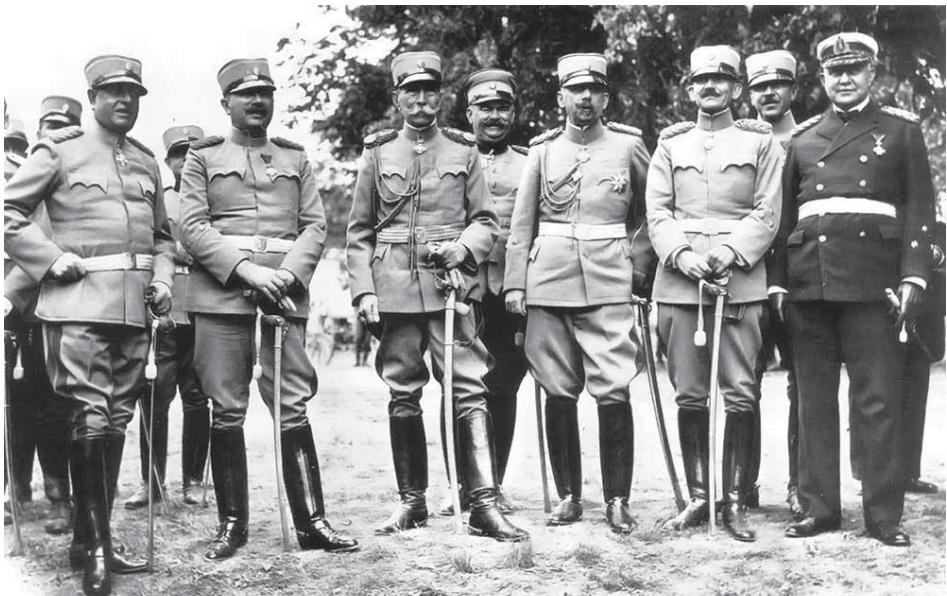
Kada sam, u jednoj televiziskoj emisiji, čuo izjavu predstavnika Nedićeve porodice (mislim da je reč o njihovom advokatu) da nema nijednog dokumenta u kojem je navedeno da je Nedićeva vlast učestvovala u proganjanju Jevreja i pogoršanju njihovog položaja, setio sam se svedočenja pojedinih Jevreja, nekadašnjih rezervnih oficira Vojске Kraljevine Jugoslavije, koji su bili zatočeni u logoru u Osnabriku, gde su u početku imali relativno dobar

OFICIR VOJSKE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE, ZATOČENIK OSNABRIKA –
Oto Bihali Merin

Piše: Aca Singer

Nedić i patrioti

ZA SVOJE KOLEGE, OFICIRE JEVREJE, NIJE IMAO LEPU REČ –
Milan Nedić, prvi sleva

tretman. Međutim, Nedić je, juna 1942. godine, pisao generalu **Baderu** i tražio da „srpski nacionalno zdravi oficiri“ u nemačkim logorima budu razdvojeni od jevrejskih oficira i komunista kako ostali zarobljenici ne bi potpali pod njihov uticaj.

U nekoliko intervjuja, istakao sam da se u ovom slučaju Nedić angažovao protiv Jevreja na svoju inicijativu, a ne na traženje okupatora. Kada sam u „Politici“ (19.

marta o.g) pročitao Zapisnik o sa-slušanju Milana Nedića („Nagrada za hvatanje partizana“), pomislio sam da će u tekstu naći i to da su isplaćene nagrade za hapšenja Jevreja. Međutim, naišao sam na deo zapisnika koji je Nedić potpisao posle saslušanja, gde on priznaje da je intervenisao kod Nemaca protiv jevrejskih oficira u logoru u Osnabriku. Evo tog dela zapisnika:

– Da li ste vi uputili jedan akt zapovedniku Srbije Baderu u kojem ga obaveštavate da se u logoru u Osnabriku nalazi oko 340 Jevreja i izvestan broj aktivnih rezervnih oficira vojske Kraljevine Jugoslavije koji su komunistički nastrojeni, a kojim ste tražili da se ti Jevreji i oficiri izdvoje od ostalih zarobljenika da bi na taj način izbegli njihov uticaj?

– Jesam, uputio sam taj akt.

– Da li je general Bader udovoljio ovom vašem traženju?

– Ja sam mu poslao akt, a da li je on nešto po tome preuzeo – ne znam.

Sumnjam da Nedić nije znao šta se potom dešavalo. Na osnovu dokumenata u Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu i svedočenja o tom događaju (**Sima Karaoglanović**), mogu se sagledati posledice ovakvog Nedićevog zahteva: Jevreji, rezervni oficiri Vojske Kraljevine Jugoslavije, odvođeni su u druge logore okovani i u prenatrpanim stočnim vagonima, oduzete su im lične stvari, pisma i slike najbližih. Prebacivani su ka istoku Rajha gde su bili primorani na duge iscrpljujuće marševe. Oni koji su preživeli do kraja rata vratili su se kućama – ali nisu zatekli članove svojih porodica koji su stradali od strane Nemaca.

Na osnovu ovoga jasno je da je Nedić bio protiv Jevreja i da zbog toga ne može biti reabilitovan.

P.S. Milan Nedić, često pominjan kao „srpska majka“, čak je i prihvatio izbeglica iz Slovenije i NDH, po dokumentima iz nemačkih izvora, činio u interesu okupatora. Ova činjenica zaslužuje posebnu pažnju i njome bi trebalo da se pozabave naši istoričari.

(*Autor je počasni predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije*)

ZATOČENK LOGORA U OSNABRIKU – “nacionalno nezdrav“
oficir i pisac Stanislav Vinaver, jedan od 1300 kaplara

O SVEMU PO MALO

Sto godina čekanja

Najstariji čovek na svetu 113-godišnji **Jisrael Kristal**, koji živi u Izraelu, proslaviće svoje versko punoletstvo – Bar mičva – s jednim vekom zakašnjenja.

On je to trebalo da uradi još 1916. godine, ali nije mogao jer mu je oca, koji, kako tradicija nalaže, tom svečanom događaju prisustvuje, mobilisala ruska vojska i odvela na front gde je ubrzo stradao. Kristal je imao dvoje dece koja su umrla u getu dok su on i supruga bili odvedeni u Aušvic. Supruga nije preživela. Kasnije, kao stanovnik Izraela, zasnovao je novu porodicu.

Izložba u Kotoru

U Kotoru je 15. septembra otvorena izložba dveju izraelskih slikarki: Jevreijke **Širli Zigel** i Arapkinje **Šuruk Egbarijan**.

Izložbu je finansirao amerikanac **Neil Emilfarb**, koji živi u Crnoj Gori. Na otvaranje je pozvao 150 gostiju iz SAD. S njim sarađuje nekoliko nevladinih organizacija u Crnoj Gori.

VREMEPOV

Žal za Jalijom

Iako sabijen u tri-četiri sokaka, mahalski je život bio bujan i plahovit i strasan i porodičan u isti mah

U Jevrejskoj mahali na Dorćolu, sa starodrevnim zgradama i turskom arhitekturom, u neka davna vremena strujao je život koji je imao nečeg originalnog punog patrijarhalnog i tradicionalnog. Taj život koji nije išao dalje od čepenaka na Zereku do kuće, a odatle do Stare sinagoge u Mojsijevoj ulici bio je tih i miran.

O ovom kraju Beograda pisali su mnogi autori, ali niko sa toliko ljubavi kao čuveni književnik **Hajim S. Davičo** i poznati advokat **David Dača A. Alkalaj**. Iz časopisa „Gideon“ od 15. februara 1925. godine izdvajamo fragmente njihovog viđenja Jevrejske mahale na Dorćolu (i njenog dela Jalije) koja se prostirala od Stare električne centrale do kule Noboja sa jedne i od današnje Ulice cara Dušana do Dunava sa druge strane.

David Dača A. Alkalaj ovako je opisao Jevrejsku mahalu:

„Kada zađete Jalijom i sasvim ravnodušno prolazite njome, kroz uske ulice koje sve nose ime koga praoča Izrajljskog, vi nećete ni slutiti, da se tu nekada provodio jedan život pun temperamenta i impulsivnosti, pun vedrine i zadovoljstva. Taj se život, prostorno nije daleko protezao. On je obuhvatao onu pregršt krivih i neravno smeštenih kuća od Dušanove ulice pa na jug, do dunavske obale. Ali iako sabijen u tri-četiri sokaka, taj je život bio bujan i plahovit i strasan i porodičan u isti mah...“

STARI BEOGRAD – Jevrejska ulica na Dorćolu i danas postoji

„U prvi sumrak, ljudi su zatrvali svoj čepenak i silazili lagano u svoju mahalu, da posle večernje službe u sinagogi, iza zamandilenog kapidžika, pod rascvetanim šandudom i sazrelom lozom, osete dah porodične radosti. Ko bi se usudio da izade u noć? Ona njihova tiha pobožnost bila je protkana praznoverjem, verovanjem u sutuke (veštice) i sedime (zle duhove) koji su imali čovečiji oblik, a petlovske noge. Stariji ljudi su pričali kako oni nestaju i da je trebalo mnogo hrabrosti da se pored laveža pasa i zlih duhova „de los mejores de nosotros“ odjuri u sinagogu na Selihot kada bi u ponoć tojagom kapiju zatvorio samas Fači ili njegov zamenik tiju (čika) Israel...“

Subota je bio dan koji se u Mahali očekivao sa radošću i nestrpljenjem. Bio je to dan odmora, veselja i razbibrige za sve njene stanovnike. O tome piše Hajim S. Davičo u „Otadžbini“ 1880. godine a prenosi časopis „Gideon“:

„Kao gimnazista bio sam često iznenaden i uzbuden svake subote, kad Jevreji izlazište pred veče sa

njihovim porodicama na Jaliju u tu užinahu kuvana jela, kolača, kvaseći grlo dobrom prepečenicom. Ovi ljudi koji preko čitave nedelje behu neprestano brižno užurbani, ne gledajući milim pogledom ni svoje najrođenije, svi su bili subotom čisti i šareno odeveni; na licu im svetleše neka osobita radost i zadovoljstvo... Šarene, zadovoljne gomile, raštrkane po mekoj travi, oko kojih trčkaraahu mnoštvo nestasne sitne dece, podsećahu me na priče jevrejskog nomadskog života. Tada se Jevreji nošahu još po istočnjačkom kroju i šarenilu. Moja razgrejana mladalačka mašta zidala je tada, usled tih i takvih utisaka, romantične scenerije i prenašala ove mirne gomilice u žarke afrikanske i azijske predele i zaboravljalala bi se u divljim, nesledstvenim kombinacijama, dok im um ne bi klunuo, pod teškom vatom razigrane uobrazilje.“

Kako je Jevrejska mahala izgledala o veselim praznicima Purim i dačkom prazniku Lag ba Omer kada bi u onom njenom šarenilu sve treptalo od zdravog smeha i burnoga veselja može se

naći u „Delu“ iz 1913. godine iz pera istog autora:

„Mahala beše još pre jutrenja počišćena i vazduh u njoj potpuno čist. Bakalnice su bile u svečanom ruhu. Stare korpe sa zeljem i povrćem, table sa južnim voćem, nizovi paprika, crna i bela luka i bamija bili su sklonjeni u podrume, a umesto njih povešane dečje igračke na izribanim čepencima i ponameštane šećerleme i svakovrsni slatkiši na tezgama. Na sredokrači mahale u sva četiri ugla, behu vašarske šatre, takođe pune igračaka, licederskih kolača, madžunskih čanaka i drugih raznih đakonija. Deca behu otišla u školu, koliko da pokažu ili predadu učiteljima ponude svojih roditelja, ali se odmah raspustiše i razmileše po mahali.“

Ova se uskoro zatim prolamala od njihove larme sa dobošima, zurlama, tinbama, tamburama, usnim harmonikama, čegrtaljkama tina i tušta dečijih paklenih naprava radosti. Prava dečija razdraganost nastala kada se pojaviše lakrdijaši Puči i Katalan sa karađozom Mula Hasanom. Na štulama, odevan šarenim krpama, strahovito nafrakansa užasno šiljatim nosom i visokim čarobničkim kalpakom, punim sitnih praporaca, karađoz se gigao, izvodio vratolomne skokove, bacao

uvise i hvatao svelte kugle i tanjire. Lakrdijaši Puči i Katalan su udarali u bubanji svirali u zurle prekidajući svirku... ...Dodoše i Cigani svirači sa čočecima, pa buka i halabuka poče izmamljivati ženski svet na prozore, čardake i kapije....“

Od tih dana proteklo je mnogo godina. Sa puno sete David Dača A. Alkalaj o tome kaže:

„Zaludu ćete sići danas na Jaliju u želji, da u najboljem raspoloženju obuzeti jednim trenutnim nadahnućem, potražite jedan samo motiv, jednu ideju, za obradu ma i jedne stranice sitnog i pro-

zaičnog mahalskog života. Badava ćete se napeti i pretvoriti u uvo da čujete ma i jedan stih, kakve španske ljubavne pesmice iz usta koje lepe i strasne Španjolke. Ako imate mašte vi je već vidite nju, crnooku, gde vas vragolasto gleda sa prozora, iza zakrpljene zavese... Ali... vaše će se iluzije razbiti o neravnui i šiljastu kaldrmu mahalsku i vi ćete se vratiti razočarani. I ako niste već izgubili volju, vi ćete te motive zahvatiti iz onih dana, koji stoje daleko iza nas...“

Priredio: Radivoje Davidović

LICA I DOGAĐAJI

REAGOVANJE

Logo JOB treba izmeniti

U poslednjem broju Biltena, u rubrici „O svemu po malo“ izšao je članak *Starost*. U njemu je, sasvim opravdano, postavljeno pitanje godine 1521. koja je deo loga Jevrejske opštine Beograd.

Na predlog tadašnjeg predsednika naše Opštine, napravio sam 2010. ili 2011. godine memorandum

Jevrejske opštine Beograd, iskoristivši za logo jednu fotografiju nekadašnje Sefardske sinagoge koja se nalazila u Ulici cara Uroša. Po predsednikovom predlogu trebalo je ispod loga staviti i godinu što se meni nije činilo sasvim opravdano.

Ono: **OD 1521.** i **SINCE 1521.** podsećalo me je na sada često stavljanje sličnog teksta na firme pekara, kasapnica ili optičarskih radnji. Ipak, prepostavivši da u ovom slučaju stavljanje tog nesretnog datuma, može biti prihvatljivo za memorandum JOB, stavio sam i tu godinu. Sada, pošto sam pročitao pomenuti članak, mislim da bi bilo sasvim korektno kada bi se godina izbrisala i logo ostavio bez nje. Time izgled logo ne bi bio okrnjen, a ja se, kao njegov autor, slažem.

Arh. Aleksandar Ajzinberg

NOVE KNJIGE

Povest o Jevrejskoj čitaonici

U izdanju ugledne izdavačke kuće „Čigoja štampa“ izašla je knjiga „Jevrejska čitaonica u Beogradu 1929-1941“ autora Radivoja Davidovića dugogodišnjeg istraživača Jevrejskog istorijskog muzeja i saradnika „Jevrejskog pregleda“. Knjiga je bogato ilustrovana sa 70 fotografija i moderno dizajnirana dok je recenzent bio književnik Filip David čiji tekst donosimo u celosti.

„Pisac, publicista i istraživač prošlosti Radivoje Davidović iz knjige u knjigu priređuje nam iznenađenja, otkrivajući nepoznate, neistražene delove zamagljene i zaboravljene prošlosti. Takva je i priča o Jevrejskoj čitaonici, jedna sasvim zaboravljena priča, koja ima nesumnjiv značaj ne samo za jevejsku zajednicu nego i mnogo šire za kulturnu istoriju Srbije između dva svetska rata.“

Osnovana 1929. godine, a zatvorena i demolirana početkom okupacije 1941. Jevrejska čitaonica je, po onome što danas možemo pročitati u knjizi Radivoja Davidovića, predstavljala mnogo više od lokalne čitaonice jedne ne tako brojne zajednice. Ona je okupljala najznačajnije umove tadašnje Srbije, koji su u svojim predavanjima ostavili svedočanstvo o političkom, ekonomskom i kulturnom položaju Srbije. To je svedočanstvo i o duhu vremena, u mnogočemu burnom, nestabilnom koje je, iz današnje perspektive gledano, neumitno klizilo ka jednoj velikoj svetskoj katastrofi koja će i te kako pogoditi i ondašnju Jugoslaviju, a u njoj i Srbiju. A znamo šta se dogodilo i sa jevrejskom zajednicom. Blizu devedeset procenata ukupnog jevrejskog stanovništva završilo je na stratištima i u zajedničkim masovnim grobnicama. Ova knjiga korisna je za istoričare,

za pisce, ali i za svakog raznalog čitaoca koji želi da se upozna sa jednim vremenom, sa prošlošću koja je utisnula svoje tragove prisutne sve do današnjih dana.

Radivoje Davidović je sistematično i vredno prelistavao brojne novine i časopise tragajući za tekstovima koji su svedočili o radu Jevrejske čitaonice. Temeljito verodostojno prikazao je rad čitaonice, rekonstruišući zanimljiva predavanja koja su u njoj redovno održavana, predavanja iz najrazličitijih oblasti nauke, kulture, politike i ekonomije. Ta predavanja u svom sažetom obliku čitaju se kao mali eseji o ljudima, događajima, o jednom vremenu po mnogo čemu dalekom, ali i po nečemu bliskom. Ne može se dobro razumeti sadašnjica, ako u dovoljnoj meri ne poznajemo prošlost. Ova knjiga nam u tome pomaže, ona je, u neku ruku, udžebnik za čitanje i razmišljanje o učešću jevrejske zajednice u kulturnom i društvenom životu Srbije, o međusobnom prožimanju kultura i ideja.

Očevidno je da su se ugledni domaći i strani predavači rado odazivali pozivima na učešće u radu Jevrejske čitaonice. Već sam pogled na imena učesnika i nazive predavanja uveravaju nas u visok

RADIVOJE DAVIDOVIĆ

JEVREJSKA ČITAONICA 1929–1941

Čigoja

nivo tih raznovrsnih predavanja i razgovora kojima bi i današnje ustanove kulture mogle i te kako da pozavide.

Radivoje Davidović zaslužuje priznanje za sve ono što je učinio da rad Jevrejske čitaonice približi današnjim čitaocima. Žiri konkursa Saveza jevrejskih opština Srbije za naučne i književne radove, visoko je vrednovao njegov istraživački rad – rukopis ove knjige nagradio je značajnom nagradom na konkursu.

Sada se knjiga nalazi u rukama čitalaca i iskreno je preporučujemo. Znatiželja i zainteresovanost, u to smo sigurni, biće zadovoljeni dragocenim novim saznanjima o jednoj ustanovi, Jevrejskoj čitaonici, koja i danas, posle toliko godina i posle toliko tragičnih zbivanja, svojim ukupnim delovanjem poput svetionika u tami osvetljava jedno vreme i ljude u njemu.“

Filip David

„Pregled jevrejske periodike u Srbiji od 1888. do 2015. godine“

U izdanju Saveza jevrejskih opština Srbije objavljena je knjiga pod naslovom „Pregled jevrejske periodike u Srbiji od 1888. do 2015. godine“. Reč je o radu autorke **Biljane Albahari**, koji je 2015. godine dobio (delio) drugu nagradu na 59. nagradnom konkursu SJOS za radeve sa jevrejskom tematikom.

Knjiga bibliografski prikazuje 73 naslova jevrejske periodične štampe (časopisa, novina, almanaha, kalendarja, zbornika) iz vremena pre Drugog svetskog rata, za vreme rata i posle Drugog svetskog rata, pokrenuta u Srbiji, kao i četiri časopisa objavljeni van Srbije od Jevreja poreklom iz bivše Jugoslavije/Srbije, od prvog i najstarijeg časopisa *El amigo del pueblo– Narodni prijatelj*, do poslednjepokrenutog *Glas mišpaha*. Gotovo sve publikacije prograćene su slikama tih časopisa, kao i kratkim istorijatom svakog od njih. Objavljanje ove knjige, koja se može nabaviti u Kancelariji Saveza, finansijski je pomogla i Jevrejska kulturna i humanitarna fondacija „Sabitaj Buki Finci“.

LICA I DOGAĐAJI

Potpisani Protokol o razumevanju i saradnji tri nacionalna saveta

Dokument i njegov sadržaj predstavljaju novinu u uzajanom odnosu nacionalnih saveta i nacionalnih zajednica u Republici Srbiji

Predsednici nacionalnih saveta slovenačke nacionalne manjine, češke nacionalne manjine i Saveza jevrejskih opština Srbije, 31. avgusta 2016., u prostorijama Nacionalnog saveta slovenačke nacionalne manjine u Beogradu, potpisali su Protokol o razumevanju i saradnji. Ovaj dokument i njegov sadržaj predstavljaju novinu u uzajamnom odnosu nacionalnih saveta i nacionalnih zajednica u Republici Srbiji.

Suštinu Protokola čini dogovor predstavnika tri nacionalne zajednice o zajedničkom nastupu pri rešavanju bitnih pitanja u okviru zakonima definisanih oblasti kulturne autonomije i manjinske samouprave u Republici Srbiji. Sadržajem Protokola postavljeni su ciljevi, utvrđeni principi razumevanja i saradnje, definisani okviri aktivnosti za ostvarivanje rezumevanja i saradnje, kao i način praćenja primene Protokola.

Osnovni cilj potpisivanja Protokola usmeren je na jačanje međusobnog razumevanja i saradnje tri nacionalne zajednice na razvoju demokratskog društva, kroz podizanje nivoa nacionalne i građanske svesti. Poseban razlog potpisivanja Protokola jeste unapređivanje uslova za ravnopravno učešće svih nacionalnih zajednica i nacionalnih saveta u Republici Srbiji, naročito kroz rad Koordinacije nacionalnih saveta nacionalnih manjina.

Uzajamni odnosi nacionalnih saveta, potpisnika Protokola, zasnivaće se na principima partnerstva, transparentnosti,

odgovornosti i nezavisnosti i samostalnosti. Zajednički napor u aktivnostima i nastupu biće usmereni na ukazivanje problema koje imaju „male“ nacionalne manjine, čije se matične države ne graniče sa Republikom Srbijom, i gde razvoj bilaterlnih odnosa država nije opterećen interesnim pitanjima izvan onih koji se tiču kulturne autonomije i manjinske samouprave manjinskih zajednica. Težište zajedničkih aktivnosti usmerava se na uspostavljanje i razvoj drugačijih, ravnopravnih odnosa u definisanju interesa nacionalnih manjina u državnom Nacionalnom savetu nacionalnih manjina i Koordinaciji nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Napori zajedničkog rada težiće da eliminišu politički uticaji koje ispoljavaju određene nacionalne zajednice, pri čemu ne vode računa o zakonom predviđenom rešavanju problema građana, pripadnika drugih, ali i svoje nacionalne manjine.

Tokom realizacije sadržaja aktivnosti razumevanja i saradnje, potpisnici Protokola računaju na puno razumevanje zvaničnih organa Republike Srbije, kao i na pomoć i podršku svojih matičnih država i međunarodnih faktora.

Može se konstatovati da je *Protokol o razumevanju i saradnji* između Nacionalnog saveta slovenačke nacionalne manjine, Nacionalnog saveta češke nacionalne manjine i Saveza jevrejskih opština Srbije, zaključen u dobrom duhu i međusobnom poverenju. Posebno je značajno što su se potpisnici Protokola dogovorili da isti bude otvoren i za druge nacionalne savete nacionalnih manjina, koji prihvataju njegove principe i ciljeve. U razgovorima je nagovušteno da će, u bliskoj budućnosti, Protokolu pristupiti još neke nacionalne zajednice, koje imaju slične probleme i dele iste stavove kao i potpisnici Protokola.

DRUGI PIŠU • „DŽERUZALEM POST“

Od antisemitizma do alije

Čanad Segedi, bivši poslanik Mađarskog parlamenta ispred ekstremno desničarske partije Jobik, odrekao se svojih antisemitskih stavova po otkriću da je poreklom Jevrejin. Danas on priprema aliju u Izrael za sebe i svoju porodicu, ženu i dvoje dece.

U intervjuu za izraelski list "Ma'ariv" kaže da sa nestrpljenjem očekuje trenutak kada će postati državljanin Izraela i moći da sopstvenim iskustvom doprinese borbi protiv antisemitizma.

Pre nego što je postao svestan svojih jevrejskih korena Segedi je bio poznat po ekstremnim stavovima. Bio je jedan od osnivača Mađarske garde, ekstremne paravojne organizacije čiji se članovi oblače u crne uniforme smatrajući se naslednicima partije Strelastih krstova, fašističke organizacije koja je tokom Drugog svetskog rata tenuo sarađivala sa nacistima. Kasnije se učlanio i u Jobik i uzdižući se lagano u hijerarhiji te stranke sve do poslanika mađarskog i evropskog parlamenta. Vrhunac je bio mesto potpredsednika stranke na koje je izabran 2012. godine.

Nekoliko meseci kasnije Segedi je šokirao mađarsku javnost, a posebno svoje partijske kolege, kada je otkrio da su roditelji njegove majke bili Jevreji. Njegova baka je preživela Aušvic, a deda je bio na prinudnom radu. "I sam sam bio šokiran, pre svega jer sam shvatio da se Holokaust zaista dogodio," izjavio je tada. "To sam negirao u svojim dotadašnjim političkim stavovima. Treba dosta snage i volje da se prizna greška i da se potpuno promeni način mišljenja."

Segedi je doživeo potpunu promenu, prihvatio je judaizam, počeo da poštuje Šabat, da drži košer i odlazi u sinagogu. Obrezao se i uzeo jevrejsko ime **Dovid**. Re-

NIJE VEROVAO DA JE HOLOKAUSTA BILO – Čanad Segedi, nekad

dovno posećuje Izrael pripremajući useljenje za svoju porodicu. U međuvremenu je dao ostavku na sve položaje u Jobiku i napustio partiju koja se ogradila od njega tvrdnjom da razlog za Segedijev odlazak nije novootkriveno poreklo nego finansijski skandal u koji je bio umešan.

Zašto ste odlučili da zatražite aliju?

– Izrael je neverovatna zemlja. Verujem da svaki Jevrejin iz dijaspore makar jednom u životu ozbiljno razmišlja o aliji. Imamo puno razloga da budeмо ponosni što smo Jevreji, a država Izrael je najveći razlog za to. Posle strahota koje su moji preci doživeli u Holokaustu ja i moja porodica jako želimo da budemo deo tog sna kogim nama u dijaspori Izrael predstavlja.

Jeste li već započeli proces useljenja?

– Da, jesam. Podneo sam sve neophodne papiere i čekam nastavak tog procesa.

Da li vas plaši bezbednosna situacija u Izraelu?

– Uopšte ne. Bio sam u Izraelu često u proteklih nekoliko godina i uvek sam se osećao sigurno. Znam da je bezbednost u Izraelu među vrhunskim u svetu.

Gde u Izraelu biste voleli da živite?

– Teško je već sada doneti tako značajnu odluku, još se nismo ni uselili. Naravno, veoma volim Jerusalim i razmišljam o njemu kao mestu stanovanja, ali bih takođe želeo i da dam doprinos zajednici zašto da ne i u nekom manjem gradu. Videćemo.

U Mađarskoj ste se bavili politikom. Da li to želite da radite i u Izraelu?

– Bez sumnje posedujem nerv za politiku. Pratim Izraelsku političku scenu, ali još nisam razmišljao o učlanjenju u neku od partija. Trenutno delujem na terenu koji mi je dobro poznat, u Mađarskoj i u Evropi,

ne bi li podigao svest o opasnostima antisemitizma. Takođe radim i na pozitivnoj promociji Izraela u medijima. To je neka vrsta iskupljenja za moju ružnu prošlost. Imam dovoljno godina iskustva u politici i biću srećan ako budem mogao da doprinesem cionističkim organizacijama u Izraelu.

Da li bi ste prihvatili i poslaničko mesto u Knesetu?

- Kao što rekoh, imam veliko iskustvo u politici te ne isključujem da će se opet njom baviti, ali će bar za prvo vreme nastaviti da se usredsređujem na borbu protiv antisemitizma u Evropi.

Šta ćete prvo da uradite kada zvanično postanete državljanin Izraela?

- Što se profesionalnih aktivnosti tiče, odmah će potražiti

organizacije i tela kojima mogu da doprinesem u borbi protiv antisemitizma. Tražiću naravno i da se pridružim aktivnostima Svetske cionističke organizacije kako u Izraelu tako i van njega. Na ličnom planu, prvo će otici u Jerusalim i pomoliti se ispred Zida plača, a zatim u restoran da se najedem prave izraelske hrane, humusa i falafela.

Predsednik Svetske cionističke organizacije (SCO) **Jaakov Hagoel** je pozdravio Segedijeve namere i obećao da će mu SCO pomoći u aliji i u prilagođavanju životu u Izraelu za njegovu porodicu:

- Objavljena je statistika da je 35 posto mađarskog stanovništva antisemitski raspoloženo. To bi trebalo da bude crveno svetlo za jevrejsku zajednicu ne samo u Mađarskoj nego i širom dijaspore. Nema sumnje

NA ZID PLAČA PA NA FALAFEL – i sad

da Segedijevo preobraćenje u ovoj teškoj situaciji u Mađarskoj može da bude inspiracija svima – veruje on.

Autor: Arik Bender

LICA I DOGAĐAJI

Jevrejski istorijski muzej ugostio učesnike najznačajnije šahovske manifestacije

Od 30. jula do 6. avgusta Beograd je bio domaćin 40. svetskog prvenstva u rešavanju šahovskih problema i 59. kongresa Svetske federacije problemskog šaha. U hotelu Metropol palas (Metropol Palace), mestu održavanja turnira, okupilo se više od 200 učesnika iz 39 zemalja, sa svih pet kontinenata. Organizator turnira je bio Šahovski savez Srbije, a partneri Turistička organizacija Beograda, Sekretarijat za sport i omladinu i Sekretarijat za privredu. U okviru kongresa organizovana su i takmičenja u komponovanju problema na različite teme, sastanci komisija, stručna predavanja.

Inicijativom Branislava Đuraševića, člana JO Beograd, Jevrejski istorijski muzej je bio deo programa koji se odnosio na obilazak znamenitosti i važnih institucija, ne samo Beograda nego cele Srbije. Predstavljanje našeg Muzeja otpočelo je na zajedničkom skupu svih učesnika turnira u hotelu Metropol. Tom prilikom Barbara Panić, kustos JIM-a, upoznala je pristutne sa nastankom Jevrejskog istorijskog muzeja i sadržajem stalne postake. Takođe se osvrnula na dugu tradiciju igranja šaha u jevrejskoj zajednici i na značaj Jakova Žaka Ovadije, čuvenog šahiste, propagatora šaha i jugoslovenskog delegata na osnivačkoj skupštini Svetske šahovske federacije (FIDE) u Parizu 1924. Tokom nedelje trajanja turnira učesnici su sve prezentovano mogli da vide i opširnije čuju u samom Muzeju.

Ono što je još važnije jeste da je Branislav Đurašević, nosilac titule FIDE majstora rešavača i reprezentativac bivše Jugoslavije u rešavanju šahovskih problema, učestvovao na ovom prvenstvu u B ekipi Srbije koja je zauzela 10. mesto od ukupno 22. reprezentacije učesnice. U konačnom plasmanu prvo mesto je osvojila Poljska, ispred Litvanije i A tima Srbije. U pojedinačnom takmičenju Branislav je bio 62. od 90 takmičara, a takođe je osvojio 2. pohvalu u komponovanju studija. Organizaciji takmičenja doprineo je i postavljanjem fotografija i video snimaka sa stručnih predavanja na svom Youtube kanalu.

GENS UNA SUMUS – Barbara Panić i Branislav Đurašević

Ovom prilikom Jevrejski istorijski muzej se još jednom zahvaljuje Branislavu što je bio deo manifestacije koja je prvi put održana u Srbiji od njene samostalnosti i čestita na ostvarrenom plasmanu.

NEKAD BILO

Beogradski Jevreji i njihova zanimanja (od kraja 19. veka do II svetskog rata)

I u ovom broju donosimo delove iz rukopisa koji je 1971. godine dr David Tajtacak predao Jevrejskom istorijskom muzeju. Poput knjiga tipa „Ko je ko u...“ dr Tajtacak govori o pripadnicima beogradske jevrejske opštine, o tome kao su živeli, šta su radili i čime su se, sa manje ili više uspeha, bavili u prohujalim vremenima trudeći se da nekako sastave kraj sa krajem. Naravno, i ovog puta to činimo bez lektorisanja, koliko da sačuvamo autentičnost štiva koje je pred vama.

Veletrgovci - manufakturisti

Samuilo Pijade i brat

Firma je osnovana 1872. godine, a nalazila se u bivšoj Kralja Petra ulici – sada 7. jula. Robu je firma nabavljala u inostranstvu, najčešće u Beču i Pragu, i to direktno iz fabrike. Samuilo i brat mu David bili su veoma uvaženi, kao čestiti i добри trgovci, poznati ne samo u glavnoj čaršiji (anglo radnje nalazile su se tada u bivšoj Kralja Petra ulici), već i u tadašnjoj Kneževini Srbiji. 1908. godine kada je izbio carinski rat između Austro-ugarske monarhije i Kraljevine Srbije, firma pada pod stečaj, a Samuilo postaje siromašak. Živeo je u jednom malom sobičku u Kosmajskoj ulici, a negovala ga je kćer udovica koja je bila udata u Bugarskoj, a kao udovica bez dece došla u Beograd. Samuilo je bio veoma gord čovek, odbijao je ponudjenu pomoć, tako da je pomoći koja mu je bila poslata, o čemu on nije znao, davanja njegovoj kćeri i on je od te pomoći veoma teško živeo.

Od njegovih sinova pominjem: Mošu Pijade, rođenog 1883. godine u Beogradu, akademskog slikara i novinara. Slikarstvo je studirao u Minhenu. Kao novinar je, dok je bio na slobodi, izdavao nezavisni list „Slobodna reč“, a saradivao je i pisao članke i u tada ilegalnom listu „Borba“. Svima je poznato da je Moša godinama proveo na robiji u kaznionama Bileće i Sremskoj Mitrovici kao komunista. Mošin mlađi brat David studirao je takođe slikarstvo, i on je bio akademski slikar, i diplomirao je na Filozofskom fakultetu beogradskog univerziteta. Jedno vreme bio je profesor gimnazije u Valjevu, ali na toj dužnosti nije ostao dugo jer je kao brat Moše Pijade bio proganjan. Osim toga on je bio

ULICA KRALJA PETRA – nekada je bila puna jevrejskih radnji

i pisac. Pisao je eseje i pesme. Njegove pesme su izdate davno pre rata, a knjiga pesama je nosila naslov „JA“. David docnije stupa u Francusko-Srpsku banku gde postaje šef trezora. Likvidiran je sa ženom i dvoje dece od nacista 1941. godine. Najmladjii sin Samuilov bio je mentalno nešto zaostao, i kao puki siromašak imao je u jednoj plehanoj kutijici štampane ceduljice, na kojima je bila odštampana kvazi „Sudbina čoveka“. On je te ceduljice nazivao „planetama“, a planete su iz plehane kutijice izvlačila dva velika, bela pripitomljena pacova. Opterećen, pošto je bio oženjen, a u braku je imao mnogo dece, jevrejska opština ga prima za poslužitelja kako bi mogao da pristojnije živi i on je, kao i brat mu David, likvidiran sa celokupnom porodicom od nacista 1941. godine.

Samuel Amar i sin

Firma je osnovana 1870. godine. Samuilo je tada otkupio firmu od Save Popovića trgovca posredništvom Hugo Bulija. Pok. Samuilo bio je viđen trgovac, veoma čestit i uvažen od svih trgovaca starog Beograda. Po prirodi je bio veoma skroman. Za doručak je obično jeo lepinju sa zejinom i alevom paprikom, što je tada stajalo 10 para dinarskih, dok se za njegovu ženu pričalo, da je bila veoma galantna i da ju je on nazivao rasplikućom. Posle njegove smrti njegovi sinovi, o kojima će docnije biti govora prestaju da se bave trgovinom,

a pošto je Samuilo imao i mnogo kuća u Beogradu, postaju rentjeri. Da napomenem još i to da je njegov sin Moša u Srpsko-Turskom ratu, 1912 godine, kao rezervni poručnik sa svojim eskadrom zauzeo na juriš brdo kod „Ferizovića“ – posle oslobođenja Uroševac gde je Moša poginuo herojskom

smrću. Ovo brdo i danas nosi naziv „Amarevo brdo“. Moša je posle smrti za ovaj herojski podvig odlikovan visokim oficirskim odlikovanjem. Mošin brat od strica Isak Amar sudija Okružnog suda u Kragujevcu likvidiran je u oktobru 1941. godine prilikom racije od nacista prilikom masovnih streljanja rodoljuba. Njegov drugi brat od strica Leon Amar sudija sreskog suda u Paraćinu, likvidiran je takođe 1941. godine od nacista, a kao student prava bio je u Beogradu i saradnik „Srpskog književnog glasnika“ čiji je tada glavni urednik bio pok. Jovan Skerlić, redovan profesor filozofskog fakulteta beogradskog Univerziteta. Bio je oženjen dr Milenom Jeftić zubnom lekarom, i sa njom imao sina Aleksandra. Dr Jeftić je umrla prirodnom smrću dok je njihov sin Aleksandar ostao u životu zahvaljujući mešovitom braku. Ne mogu da propustim a da ne iznesem jedan podvig pok. Leona koji zaslužuje svaku pohvalu. 1915. godine su u Beogradu okupatori austrijanci osnovali Cesarsko-kraljevsku realnu gimnaziju koja se nalazila u staroj zgradi bivše vojne akademije. Razume se da je jedan od obligatnih jezika bio

nemački a, profesor nemačkog jezika bio nam je neki uner oficir – podoficir Kruholc, koji nije znao ni 10 srpskih reči. Jednom prilikom kada nam je Kruholc držao čas iz nemačkog jezika on je zapitao, razume se na nemačkom jeziku, dačke kako bi se na srpskom jeziku reklo „vrabac sedi na drvetu“, na čemu mu je jedan od učenika koji je bio grbav, a zvali smo ga „pukelhing“ odgovorio: umesto vrabac „ševac“ što je na šatrovačkom jeziku značilo muški polni organ. Razume se da su se svi đaci slatko smeđali posle ove dosetke. Kruholc revoltiran smehom učenika misleći valjda da se njemu podsmevaju rekao je: „Serbiše švajne – srpske svinje - zašto se sмеjete“. Pošto je u razredu najbolje poznavao nemački jezik, pok. Leon Amar je revoltiran ustao i rekao mu: “gospodine profesore povucite reč natrag, vi niste došli u Srbiju da nas nazivate srpskim svinjama već da širite austrougarsku kulturu, došli ste da umirite buntovnike Srbe koji su ubili prestolonaslednika Franca Ferdinanda, dok su moja braća boreći se na frontu ginuli braneći svoju otadžbinu“. Pošto Kruholc nije povukao svoju reč već nas je ponovo nazvao srpskim svinjama, Leon mu je ponosno odgovorio: “Lako je praviti se junakom pred nama decom u debeloj hladovini. Ako smo mi za vas srpske svinje onda ste vi za nas srpsku decu naduvena austrijska svinja“. Razume se da su posle ovog incidenta svi đaci petog razreda gimnazije bili saslušani od auditora nadporučnika Milera i pošto je manjina đaka bila kuražna da kaže celu istinu auditoru, odmah sutradan su iz realne gimnazije isterani: Jaša Zumbulović, likvidiran od nacista 1941. god, dr Samuilo Amodaj, lekar, umro u Izraelu 1965. godine i moja malenkost. Posle nekoliko dana smo od strane dvojice stražara sa bajonetima na puškama sprovedeni u tvrđavu donjeg grada gde smo po kazni probavili oko 7 meseci, i tada pušteni kućama. Da napomenem još i to da smo više od 15 dana proveli u čelijama na čijim prozorima nisu bila stakla već gvezdene rešetke. Razume se da je i Leon bio isteran iz realne gimnazije.

Avram Ozerović

Bivši trgovac vlasnik Manufakturne radnje na veliko bio je veoma ugledna i poznata ličnost, ne samo kao trgovac već i kao član stranke „naprednjaka“. Kao takav biran je i izabran za narodnog poslanika u Beogradu, gde je dugi niz godina bio i predsednik jevrejske opštine. Za vreme Prvog svetskog rata živeo je kao izbeglica u Nišu sa kćerkom Hortenzijom. Njegov sin Žarko bio je tada na frontu teško ranjen u nogu tako

da je šantao i ostao ratni vojni invalid. 1918 godine on je kao viši činovnik u državnoj novinarskoj agenciji „Avala“ radio kao novinar. Iz ljubavi se ženi srpskinjom, i prelazi u pravoslavnu veru. Likvidiran je od nacista 1941. godine.

Živko Leonović

Osnovao je Tekstilnu radnju na veliko 1885. godine. Veoma viđen, pošten i čestit, veliki patriota i veoma rutiniran trgovac izabran je 1887. godine za člana nadzornog odbora Narodne banke, gde ostaje sve do konca 1901. godine, kada je izabran za predsednika nadzornog odbora. Na toj dužnosti ostaje sve do 1929. godine. Posle isteka njegovog mandata na njegovo mesto biva izabran Avram S. Koen, viđeni trgovac tekstilom na veliko, poznat u celoj predkumanovskoj Srbiji. Avram je u početku bio u ortakluku sa Avramom Tajtacakom (držali su ortački staklarsko porculansku radnju na veliko). Docnije se ortakluk raskida, a Avram osniva veliku manufaktturnu radnju u bivšoj Kralja Petra ulici sa sinovima. Njegov sin Nisim posle očeve smrti preuzima očevo posao i u starom Beogradu u prvom srpskom velosipedskom klubu Pere Selakovića prvo uči jahanje na biciklu, docnije na motociklu, i u starom Beogradu kao jedini Jevrejin učestvuje u prvim motociklističkim trkama i dobija prvu nagradu. Nisim je rođen 1896. godine, a likvidiran je od nacista 1941. godine.

Milan Ječmenica i kompanija

Kao opančarski radnik iz Užica Milan dolazi u 21. godini svog života u Beograd i odmah stupa kao kalfa kod firme „Stefanović i Ranković“. Ova firma je u početku svoga poslovanja prodavala

nirnberšku robu na veliko, docnije se preselila u zdanje Nikole Spasića, i otvorila veliku manufaktturnu radnju, gde Milan ubrzo postaje trgovčki putnik da posle nekoliko godina otkupi radnju od Benciona Bulija, bankara i uortači se sa Bencionovim bratom po ocu Monijem i Jašom Alkalajem. Posle vrlo uspešnog poslovanja ova firma otvara i srpsku fabriku zimskoga rublja i amerikana. Iz meni nepoznatih razloga ova ortačka radnja osnovana krajem XIX veka brzo propada. Jaša Alkalaj odmah posle Prvog svetskog rata osniva u Pančevu sa svojim sinom i fabriku sijalica „Tesla“. Ova fabrika je odlično poslovala sve do 1941. godine kada je Jaša sa ženom, jedincem sinom, snajom i unukom likvidiran od nacista.

Sin Jaše je 1934. godine u zajednici sa rođakom Josifom Albalom, njegovim bratom od tetke, otvorio fabriku čarapa

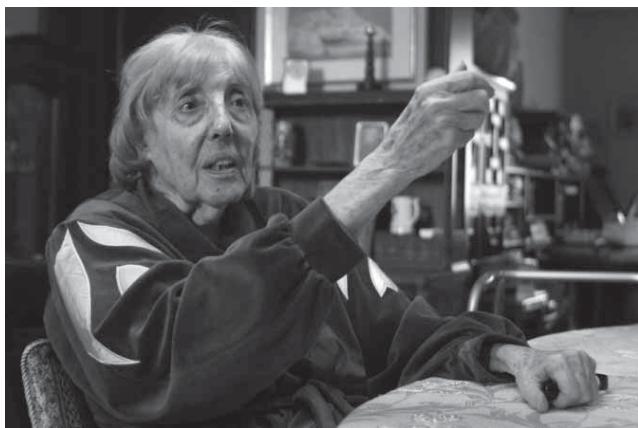
i veštačkih svilenih tkanina. Sestrić po-kognoga Jaše Alfred Albala koji je dugo godina radio kod firme „Ječmenica“ kao prokurista, odmah posle Prvog svetskog rata na volšebni način dolazi do velikog imetka i posle 1922. godine otvara na Senjaku veliku fabriku trikotaže sa braćom Gadol, Jevrejima iz Bugarske. Posle 2-3 godine on prekida poslovne veze sa braćom, zida veliku fabriku na Umci gde proširuje pogone za izradu i bojenje kožne galanterije i izradu rukavica. Fabrici daje ime „Sava“, ženi se bivšom glumicom Ljubicom Josić, rođenom sestrom akademskog slikara Mladena koji sada živi u Parizu, a rođenom tetkom prvakinja Jugoslovenskog dramskog pozorišta Olge Spiridonović. Albala u Umci daje velike priloge za zidanje i renoviranje pravoslavne crkve, renomiranoj umetnici i prvakinja Narodnog pozorišta Žanki Stokić zida vilu na Senjaku. 1940. godine prelazi u pravoslavnu veru, dobija prezime Antić (kumovao mu je bivši ministar dvora Antić). Kao veoma bogat čovek imao je vilu na Senjaku. I pored toga što je prešao u pravoslavnu veru likvidiran je nacista sa braćom Zdravkom i Josifom Joškom, dok mu otac Biti, isto tako čuveni trgovac i prvi Jevrejin po zanatu sapundžija rodom iz Šapca, vrši samoubistvo vešanjem nemogavši da izdrži poniženja i torture nacista.

Nisim B. Aron i sinovi

Nisim je došao iz Vidina, Bugarska, 1892. godine, gde se ženi lepotom ali siromašnom Jevrejkom Palombom rođenom Koen. Svoju karijeru počinje sa malom radnjicom u Vasinoj ulici, robu nabavlja u Beču i Pragu, ne preko angro mreže nego direktno iz fabrika i kao veoma vešt trgovac prodaje je na malo po znatno jeftinijim cenama od ostalih trgovaca. 1918. godine otvara veliku angro radnju u ulici Kneza Mihajla, a u zgradi varoškog suda. Članovi firme su bili i njegovi sinovi i to: Marko, Majer, i Menahem-Mikica. Bio je to veoma ozbiljan, po naravi povučen i miran čovek, veoma malo je govorio, namčorastog izgleda, pedantan u odevanju, uvek je nosio žaket sa prugastim pantalonama i polucinderom, svaki dan sveže obrijan, sa malom francuskom bradicom. Vrlo često i veoma rado, one je pomagao siromašne i bedne, što je radio krijući bez razmetljivosti, tako da često ni njegovi najrođeniji nisu znali koga je pomogao i sa kolikom sumom novca. Njegovi sinovi, žena mu Palomba sa porodicama, njegove tri udate kćeri sa muževima i decom likvidirani su od nacista 1941. godine.

IN MEMORIAM

Vidosava Janković (1919-2016)

Prevodilac i vanredni profesor u penziji **Vidosava Janković**, rođena 6. marta 1919, u Rimu, kao dete **Radoja i Natalije**, rođene **Kalmić**, preminula je u Beogradu 29. avgusta 2016. Oprashtamo se od drage Vide tekstrom koji je o njoj napisan u knjizi „Znameniti Jevreji Srbije“.

Osnovnu i srednju školu završila je u Čikagu i Njujorku. Dopunsku maturu iz nacionalne grupe predmeta položila je u Drugoj ženskoj gimnaziji u Beogradu (1937). Studirala je francuski i engleski jezik i književnost na Sorboni od 1937. do 1939, kada je zbog rata morala da prekine studije. Diplomirala je anglistiku na Filozofskom fakultetu u Beogradu (1949). Radila je kao lektor-prevodilac u Tanjugu (1944-1950) i kao lektor u SANU (1950-1952). Izabrana je u zvanje lektora za engleski jezik na Filozofskom fakultetu 1952. Kao lektor je nastavila da radi i posle izdvajanja Filološkog fakulteta, od 1960. do 1967. Doktorsku disertaciju sa temom „P. A. Kazali kao književnik i prevodilac **Šekspirovog** ‘Kralja Lira’“, odbranila je na Zagrebačkom sveučilištu 1965. Kao stipendista Fulbrajtovog programa, specijalizirala je američku književnost na Univerzitetu Kalifornije (1966/7). Oktobra 1967. izabrana je u zvanje docenta za američku književnost na Filološkom fakultetu u Beogradu. Za vanrednog profesora izabrana je juna 1982. i u tom zvanju je predavala do odlaska u penziju 1984. godine. Po pozivu je predavala na Filozofskim fakultetima Univerziteta u Sarajevu i Novom Sadu. Bila je član Udruženja književnih prevodilaca Srbije, predsednik Sekcije za teoriju, istoriju i kritiku istog udruženja, Republičke komisije za razmatranje i usvajanje nacrta Nastavnog plana i programa za delat-

nosti u kulturi, informaciji i prevodilaštvu II faze srednjeg usmerenog obrazovanja i član Programskega veća Televizije Beograd. Takođe, bila je član Udruženja konferencijskih prevodilaca Srbije, Društva za uporedno izučavanje književnosti Srbije, Poe Studies Society (SAD), European Association for Commonwealth Literature and Language Studies (London), Association for the Study of Australian Literature (Brizbejn) i Društva prijatelja Šekspira. Sa referatima je učestvovala na X kongresu Međunarodne federacije profesora stranih jezika u Salzburgu, Simpozijumu o književnostima Komonvelta i Trećeg sveta Univerziteta na Malti, naučnom skupu o američkoj poeziji XX veka u Ohridu, simpozijumima o australijskoj književnosti na univerzitetima u Veneciji i Augsburgu i Diskusionoj tribini Udruženja književnika Srbije. Sa engleskog jezika prevela je veliki broj romana, zbirki pripovedaka, zbirki poezije, drama i različitih naučnih tekstova. Autor je i velikog broja udžbenika. Kao tumač i simultatni prevodilac učestvovala je na kongresima Saveza književnika Jugoslavije, Saveza socijalističkog radnog naroda Jugoslavije, Saveza boraca Narodnooslobodilačkog rata i Saveza socijalističke omladine Jugoslavije. Učestvovala je u radu jugoslovenskih državnih delegacija na zasedanjima evropske Konferencije za reparaciju, Generalne skupštine OUN, konferencijama UNESCO, UNICEF, Konferenciji o evropskoj bezbednosti i saradnji, konferencijama Agencije za atomsku energiju, Međunarodne banke i Spoljnopoličkog komiteta evropskih saveta.

Poznavala Teslu i Pupina

Otc Radoje bio je srpski oficir, crnorukac. Posle I svetskog rata bio je diplomat (poslanik u Tirani, generalni konzul u Njujorku i Čikagu). Majka joj je bila iz poznate beogradske sefardske porodice Kalmić. Vida je za vreme boravka u SAD savršeno naučila engleski jezik, koji je po povratku u Beograd jedno vreme predavala na Filozofskom fakultetu. Objavila je knjigu o svom ocu. Majka, koja je umrla u dubokoj starosti, ostala je u sećanju zbog svog doprinosa izmirenju dvojice srpskih velikana, Nikole Tesle i Mahaila Pupina, koji decenijama nisu međusobno govorili. Na njeno nagovaranje, Pupin je kratko vreme pre smrti primio Teslu, koga je odvela u tu posetu. Tad su se njih dvojica uz suze pomirila.

Vredan poklon

Pod ovim naslovom smo u prošlom broju, objavljajući crticu o tome da je Jevrejska opština Beograd dobila na poklon klavir na kojem je svirao proslavljeni pijanista **dr Andrija Preger**. Greškom smo, umesto **Eva** i **Jaša Preger**, napisali da su darodavci Ana i Jaša Preger. Izvinjavamo se Evi Preger i čitaocima.

DOBROVOLJNI PRILOZI, PORODIČNE VESTI, LIČNE VESTI

SJOS**Za „Jevrejski pregled“**

50 evra – NN, čitalac, priatelj naše zajednice.

2 000 din. – Miro Vilhek, Ženeva, Švajcarska.

Hevra kadiša – Jevrejsko groblje

10 000 din. – Vladimir Babić, za rekonstrukciju Spomenika Jevrejima stradalim u Balkanskom i Prvom svetskom ratu, a u znak sećanja na u Holokaustu izgubljene porodice Almozlino, Bararon, Levi i Đerasi.

Za „Mi smo preživeli“

30 CND – Velimir Kon, Kanada.

Za muzej

14 280 din – više NN

35 evra – više NN

20 šekela (ILS) – NN

3 USD – NN

Dana 8. septembra 2016. proteklo je 75 godina od mučkog ubistva Leona Deleona, žrtve Holokausta. Sećanje na tog divnog čoveka ne bledi. Ašer i Gavrilo Deleon.

NOVI SAD

Ana i Teodor Kovač, povodom predstojećih praznika, a u znak sećanja na sve svoje kojih više nema, prilaže za:

UMRLI
NOVI SAD

Edita Nada Galvanski, rođena Rot, preminula je 19. avgusta 2016. u 93 godini.

Irena Vajnman, rođena Lustig, umrla 7. septembra

Jevrejski pregled – **50 evra**

Jevrejski istorijski muzej – **50 evra**

Hor Hašira – **50 evra**

Dečji klub JONS-a – **50 evra**

Rad kancelarije JONS-a – **50 evra**

BEOGRAD**Za Hevra kadiša – Jevrejsko groblje**

20 000 din. – Ivan i Ljiljana Vig, povodom sećanja na oca i supruga Ernesta Viga.

100 USD – Irena i Daniel Verber, u znak sećanja na roditelje Blantu Danon Nuić i Ivicu Nuića.

50 evra – Branislav Atijas i Maja Cindrić, u pomen naše sestre Ljilje Atijas.

50 evra – Zorica Perić, u znak sećanja na teta Anicu Drače rođenu Romano i teta Anicu Montiljo rođenu Finci.

30 evra – Žarko i Milica Polak.

30 evra – Andro Mošić, u pomen roditeljima Jugi i Frediju. Dragi sine Marko deset godina sunce me ne ogreja.

30 CAD – Leo Hara, u znak sećanja na oca Davida Hare i tetke Elu, Ester i Julu i strica Batu.

3 000 din. – **Vida Janković**

2 000 din. – Mikan, Vesna i Diana, povodom obeležavanja četri

godine od smrti supruge i majke Zorice Grinvald.

Za Sinagogu

20 evra – Žarko i Milica Polak.

Za kulturnu delatnost

3 000 din. – **Vida Janković**

Za Omladinski klub

100 USD – Daniel i Irena Verber, u znak sećanja na roditelje Nataliju i Eugena Verbera.

30 CAD – Leo Hara, u znak sećanja na oca Davida Haru, tetke Elu, Ester i Julu i strica Batu.

Za socijalnu službu

30 CAD – Leo Hara, u znak sećanja na oca Davida Haru, tetke Elu, Ester i Julu i strica Batu.

Za rad Jevrejske opštine

30 CAD – Leo Hara, u znak sećanja na oca Davida Haru, tetke Elu, Ester i Julu i strica Batu.

Za Pozorište "Kralj David"

4 000 din. – Vesna Beličajević, povodom godišnjice smrti majke Mande Klajn-Vargaš i oca Emila Klajna.

Ispravka: U prošlom broju smo u ovoj rubrici Sonju Lunginović preimenovali u Longinović. Izvinjavamo se imenovanoj i, naravno, čitaocima.

BEOGRAD

Ernest Vig, rođen 1936. godine, preminuo 27. jula 2016.

Ljiljana Atijas, rođ. 1938. godine, preminula je 10. avgusta 2016.

Korina Cenerić, rođ. 1920. godine, preminula je 12. avgusta 2016.

Vida Janković, rođ. 1919. godine, preminula je 29. avgusta 2016.

Moza Petrović, rođ. 1930. godine preminula je 31. avgusta 2016.

Brankica Kosorić, rođ. 1935. godine preminula je 8. septembra 2016.

ZEMUN

Mirjana Kon, preminula 11. septembra 2016. u 91. godini.

בגיליוון זה אנו כותבים

שולחן עגול בקנ'יז'ה

כיצד להגיע לפיסוס – הבנה

תחת לכותרת זו ב글ריה "דובו טיהםר" בKENYAH, התקיים האירוע. משתתפים ניסו, אם לא בדיקות תחת את התשובה, אלה לפחות לחשוב מחדש על הבעיה של שנה וקנאה שקיימות תמיד באופן שקט יותר או פחות בחברה סרבית וזה לא נונן החברתנו לעשות צעד קדים.

מתחת לעבר וערך, עדין בכאב, מעיד על מחשבות רענן של קרל מרקס כי "המסורת של כל דורות מתים כסיטות לוחץ במוח של החיים". בקביעת "האבחנה" המשותפים היו בהסכמה, אבל זה רק הצד הראשוני. הטיפול – זה משחו אחר. ובכן, האם זה אז כי קבוצה של משתתפי בעלי כוונות טובים הייתה בזבוז זמן או אנרגיה, רק אחר של הניסיונות העקרים הספרירים לפטור בלתי פתר – שיגידו קוראים.

בכנס, שארגן על ידי הקהילה היהודית של זמן עם תמייקה של קרן לחברת פתוחה סרביה ווסף ז'מבקי מישראל, היו מוזמנים נציגי המועצה הלאומית של ההונגרים, הרומנים, הגאנינים, הקרואטים והיהודים, ההיסטוריה ד"ר אולגה מנילוביץ' פנטה, ההיסטוריה ד"ר לאוש סגד פורן, אלכסנדר נצ'אק האדריכל, עורך עיתון "גשר" מישראל מלאן פוגל וההיסטוריה ד"ר מריאן טוש מסלובניה. לא באו נציגי מועצות לאומיות של הקרואטים והגרמנים, וכן ד"ר מריאן טוש והציגו מצגת צבעונית לכל המשתתפים.

בפתחה לבאי הכנס נדון על ידי מיהל נילש, סגן נשיא של הממשלה המחזוית, מזכיר לחינוך, תקנות, מנהל, מיעוטים לאומיים - הלאומיים קהיליות. בנאומו הוא הדגיש במיוחד לחייב ניצור ומרחיב המכבדת מוניטונים של אחרים. זה בהחלט נכון, אבל התנאי הבסיסי לכל פיסוס הוא שצריך להכיר את האמת, והוא תמיד נראה שונה כאשר "מעריכים הניסיונות של אחרים". כך למשל, יש כמה אמתות על בליבורג, הצענים, אוסטשה, פרטיזנים יהודים, אלבניים, הונגרים, אוסטרים, קומוניסטים ... כולל האלה נמצאים "בעיני המתבונן", שדעתינו קרובות אינטראיסם מטוושטים, לעיתים קרובות אישיים, והם כמעט תמיד בקונפליקט עם אחרים בשוק הגדל של אמיתי הבלקן.

כך או כך, דבר אחד בטוחו - את האמת ו"אמת" עשוות לפעול. אך זה נראה הזכיר נനא פוגל, נשיא הקהילה היהודית של זמן: - האзор של יוגוסלביה לשעבר הוא כתעת בעבודה על ידי מזעור: של אוסטשה, הפשיזם ההונגרי, תנועה בלוגרית של סלובניה, קולוברצ'יניסם סרבי והפעלת של גרמנים אתניים ביוגוסלביה הכבושה ... נוצר עמותות שונות על מנת למחוק את אופיו האנטי של התנועות הללו ואידיולוגיות. היום אנו עוקבים מבצע של "קו הכבוד נלייבורג" והוא אודה אותו, אם גם לא חבר לשעבר, השර התרבות של ממשלה הרפובליקה הקרואטית והסטוריון זלאטקו הסנגוביץ'. בהונגריה, מפלגתו של ראש הממשלה ויקטור אורבן, מתכוונת לשים בכינור המרכזיות בבודפשט אנדרטה אשר, על פי היסטוריונים, בכוננה זיירף את ההיסטוריה, או לחוטין לצמצם את אחריותו של השואה בהונגריה. חברי "הדנובה השוואבים" מאז 2001, על בסיס קבוע מקרים בעירם שבhem לפני מלחמת העולם השנייה היו משפחותיהם. איפשהו, כמו בעירה הקטנה בנושטור ברסמרק, הם הצליחו להציג לו וירקון שמצויר שבו 1764 ל-1943 היה האוכלוסייה הגרמנית, "אשר, יחד עם אחרים הם תרמו וקידמו הכלכלת והתרבות של הכפר". על האודות ומעשייהם במהלך מלחמת העולם השנייה לא אמרו אף מילה.

ומי,מתי, איך ועם מי להתאמה ומהו האמת בדשוש זה?

- להתאמה לא ניתן להציג - אמר אלכסנדר נצ'אק, נשיא לשעבר של הדרציה של הקהילות היהודיות של סרביה. הוא גם הסביר מדוע הוא חושב כך.

- את הבנה נוכל להציג אם כולנו, מכנה משותף, את הערכים האתיים של ציביליזציה מודרנית, לא אידיולוגיה, אשר נוצרות כדי להציג את הכה הפלוטי של קבוצות מסוימות וכי בעצם מטרתן רווה והרס החברה כפי שהיא והיצירה, למשל, הסדר העולמי החדש, או הבנייה של חברת אל-מעמידי, נאלץ לשנות את המערכת על מנת ליצור עתיד טוב יותר וכן הלאה. בעצם הרעיון של פיסוס אינו מציאותי. פיסוס עם מי? או מה? פיסוס עם הפשעים של אדם המתרבת אינה אפשרית. מרגע עם פושעים בשם הקורבנות, כדי שאף אחד, אף אחד, אין חוק. פיסוס עם עצמאיים של אלה שביצעו פשעים לא הגיונית, כי אני, כמו רבים אחרים, על פשעים לא עצאים אשימים, כגון לא אשימים לא כל חברי או מה שהוא שייכות לעבריים. האשמה היא הפרט.

הוועידה לא מתיימרת לפתור אחת ולתמיד "העלויות" ולשים קע לאי בניית כואות השילוחות בתחום זה, אבל יש תקווה כי המארגנים אינם תורמים בר להציג כמה דברים "במקום".

Kako smo nekad govorili

Izložba o razvoju jezika i pisma Jevreja, ilustrovana je video – prezentacijom, koja autorskim rukopisom Barbare Panić, kustoskinje JIM-a naglasak stavlja na ladino, judeo epanjol, jidiš i savremeni hebrejski

Jevrejska opština Pančevo je prošlog meseca po 13. put obeležila Evropski dan jevrejske kulture. Tema ovogodišnje manifestacije, koja zaokuplja jevrejske zajednice širom sveta je "Jezici Jevreja", a Opština je za ovu priliku priredila izložbu, video – prezentaciju i prigodan program, kojim je završeno još jedno lepo veče druženja sa prijateljima.

U nevelikom prostoru, u kojem članovi pančevačke Opštine neretko priređuju različita okupljanja – predavanja, radionice, izložbe, književne i muzičke večeri i zabavne programe uz specijalitete jevrejske kuhinje, ovoga puta otvorena je izložba o razvoju jezika i pisma Jevreja, ilustrovana video – prezentacijom, koja autorskim rukopisom Barbare Panić, kustoskinje Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu, naglasak stavlja na ladino, judeo epanjol, jidiš i savremeni hebrejski jezik.

Bila je to i prilika da Jevrejska opština Pančevo ugosti predstavnike komšijskih opština iz Zrenjanina, Vršca i Debeljače, koji su zajedno sa Pančevcima mogli da se detaljno upoznaju sa istorijskim činjenicama koje nas uče o razvoju jevrejskih jezika od drevnih vremena do primera savremene jevrejske književnosti i njenih najistaknutijih stvaralaca.

Veče je završeno degustacijom jela tradicionalne jevrejske kuhinje uz muziku Jevreja evropskog kontinenta u izvođenju prijatelja i redovnog učesnika programa Opštine Zemunaca Nikole Salaćanina.

Proslavi Evropskog dana jevrejske kulture Jevrejska opština Pančevo pridružila se 2003. godine i tokom tih 13. godina, istražno nastoji da raznovrsnim programima upozna, najpre svoje članove, sa jevrejskom istorijom, kulturom i tradicijom. Deo tog nasleđa Jevreji su ostavili i u ovom gradu, počev od njihovog naseljavanja u prvoj polovini 18. veka, sve do današnjih dana. Tako se pampte i neretko spominju mnogi pripadnici naše zajednice, ugledni građani Pančeva, uspešni trgovci, preduzimači, fabrikanti, lekari, advokati i ljudi drugih profesija, koji su, takođe, ostavili trag u arhitektonskom nasleđu grada. Manifestacija Evropski dan jevrejske kulture tokom dvadesetogodišnjeg trajanja menjala je svoj profil, pa i naziv. Prvi put je organizavana 1996. godine, na inicijativu jevrejske humanitarne organizacije B'nei B'rit iz Strazbura i uz saradnju turističke organizacije malog mesta Bas-Rin u francuskoj regiji Alzak, kada je nosila naziv "Otvoren dan". Cilj tog događaja bio je podsećanje na vitalne jevrejske zajednice koje su na tom području postojale pre Holokausta. Tri godine kasnije, manifestacija prerasta u Evropski dan jevrejske kulture i održava se u gotovo svim jevrejskim zajednicama širom Evrope.

Olga Janković

Snimio: Aleksandar Putnik

TISKOVINA IMPRIMEE

Exp. Savez Jevrejskih opština Srbije,
11000 Beograd, Kralja Petra 71a
POB 30
SRBIJA/SERBIA

PESME U PROZI

Iz zbirke „Munje i blagovijesti“, izdanje Društva hrvatskih književnika, Zagreb, 2006.

Šalom

Šalom. Mir. Riječ blaga, meka.
Kao zeleni zefir.
Kao topao dah – Ruah.
Kao duh. U svemu. I prije svega.
Riječ-počelo.
Šalom. Mir. Pozdrav. Lijek.
Svjetli i zvoni u jeziku ljudi, u svitanju. U cvijetu. U vrelu pijesku, plodonosnoj kiši.
Modrim vokalima rubi moj dan.
Njiše svileno ljeto. Teče preko godina. Kroz vrijeme, bez uvira.

Kada napišem šalom, u rukopisu mi prodišu stabla, procvjeta kamen. Papir mi zamiriše na bijele kupine, Sinaj. Pratišinu.
Kad čujem šalom, vidim maslinu kako zori nad odmorištem Čovjeka-Zakonodavca.
Šalom mir. Šalom pozdrav.
Šalom lijek.
Blagoslov. I blagovijest.
Šalom – riječ Riječi

Ivan Slišurić, Nova Gradiška,
Hrvatska

Ponad Betlehema

S brda ponad Betlehema, pogledom i srcem, niz povijest, sve do pilja Boozovih. Do Rut, Moarke. Do noći njene. Njihove!

S podnevnim suncem na čelu tečem maticom doline pune mjesecine.

Ljekovite li, svete odsutnosti!

Ivan Slišurić, Nova Gradiška,
Hrvatska

Izdavač: Savez jevrejskih opština Srbije, Kralja Petra 71-a, POB 30, tel: 011/26 24 359, 26 21 837; **Fax:** 011/26 26 674,
e-mail: bilten@sezvjos.org; Izlaženje Jevrejskog pregleda pomažu Ministarstvo vera Srbije i Ministarstvo kulture Srbije;
CIP – Katalogizacija u publikaciji; Narodna biblioteka Srbije, Beograd; ISSN 1452-130X = Bilten – Savez jevrejskih opština Srbije;
COBISS.SR-ID 81280012; **Glavni i odgovorni urednik:** Stanimir Saša Ristić; **Tehnički urednik:** Željko Hrćek

Izlaženje „Jevrejskog pregleda“ omogućeno je uz saradnju i pomoć Uprave za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama Ministarstva pravde Republike Srbije.

Svi potpisani članci odražavaju lično mišljenje autora, koje se ne podudara uvek sa mišljenjem redakcije.

Rukopisi za naredni broj se primaju do 20. u mesecu; Redakcija zadržava pravo da prilagodi prilog; Štampa: LION, Beograd